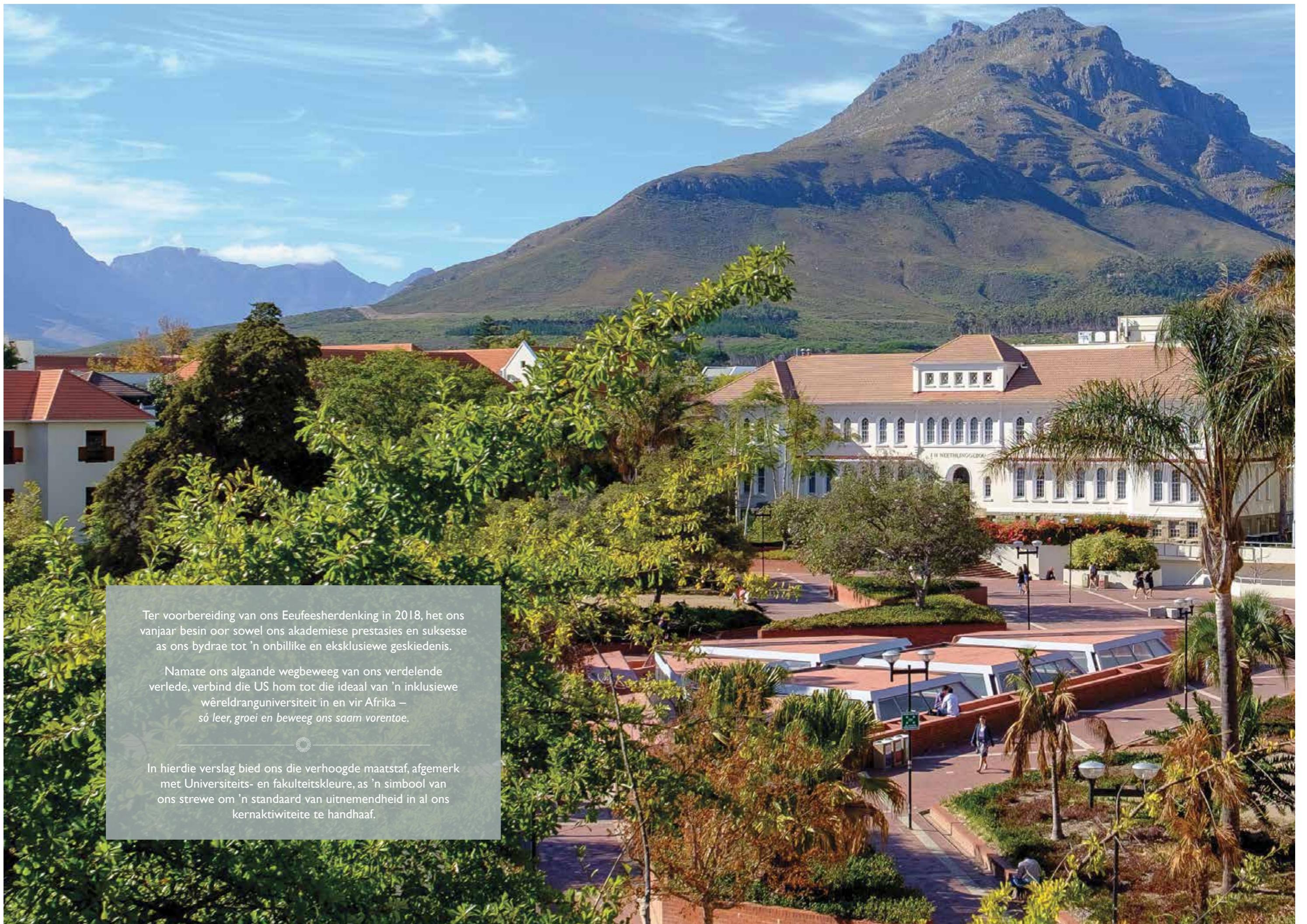

GEÏNTEGREERDE JAARVERSLAG 2017

UNIVERSITEIT•STELLENBOSCH•UNIVERSITY
jou kennisvennoot•your knowledge partner

Ter voorbereiding van ons Eeufeesherdenking in 2018, het ons
vanjaar besin oor sowel ons akademiese prestasies en suksesse
as ons bydrae tot 'n onbillike en eksklusiewe geskiedenis.

Namate ons algaande weg beweeg van ons verdelende
verlede, verbind die US hom tot die ideaal van 'n inklusiewe
wêreldranguniversiteit in en vir Afrika –
só leer, groei en beweeg ons saam vorentoe.

In hierdie verslag bied ons die verhoogde maatstaf, afgemerk
met Universiteits- en fakulteitskleure, as 'n simbool van
ons strewe om 'n standaard van uitnemendheid in al ons
kernaktiwiteite te handhaaf.

Dosente en studente, 1918

Ons reis na

GEÏNTEGREERDE VERSLAGGEWING

Nadat die Universiteit Stellenbosch 'n paar jaar gelede op 'n reis na geïntegreerde verslaggewing vertrek het, publiseer ons vanjaar ons derde geïntegreerde verslag. Op hierdie reis het ons deeglik daarvan bewus geraak dat 'n heelwat groter verskeidenheid faktore as net finansiële winsgewendheid die waarde en toekoms van 'n organisasie bepaal.

Party vorme van kapitaal (hulpbronne) wat tot die waarde van 'n organisasie bydra is tasbaar; en dus maklik om op te tel of af te trek, maar van baie ander is dit egter nie so maklik om rekenskap te gee nie. Ons ontasbare bates maak die vernaamste deel van die universiteitsomgewing uit. Dink aan ons kapitale:

- menslike kapitaal (ons talentvolle studente en bekwame personeel);
- finansiële kapitaal (ons geldstrome);
- intellekturele kapitaal (ons intellekturele vakkundigheid, handelsmerk en groeiende reputasie);
- vervaardigde kapitaal (ons infrastruktuur);
- sosiale en verhoudingskapitaal (ons onontbeerlike vennootskappe); en
- natuurlike kapitaal (ons ondersteunende omgewing van natuurlike hulpbronne).

Hierdie bates, en verderes, is die totaliteit van dinge waarmee ons volhoubaar waarde skep.

Ons hoop om deur middel van ons geïntegreerde verslaggewing aan ons vele belanghebbers te wys hoe ons probeer om op die beste moontlike manier hulpbronne toe te wys, risiko's te bestuur en geleenthede aan te gryp. Soos so baie ander korporatiewe en openbare organisasies, is die Universiteit nog onderweg ... Ons beplan om ons begrip van die wesenlikheid en ware toerekenbaarheid van ons volle spektrum werksaamhede te verbeter, en ons voorsien dat geïntegreerde denke uiteindelik tweede natuur vir ons sal word, sodat ons beter besluite kan neem en doeltreffend en volhoubaar sal bestuur; soos gepas by die kennisdrewre instelling wat die Universiteit is.

ONS TREFWYDTE EN TYDSGRENSE

Ons geïntegreerde verslag word jaarliks gepubliseer en dek die volle bestek van Universiteitswerksaamhede oor die verslagtydperk, 1 Januarie tot 31 Desember 2017. Ons voeg 'n verdere paar maande tot hierdie tydperk toe – tot Maart 2018 – om ons in staat te stel om al ons graadverleningsdata vir die verslagjaar in te sluit. Om die Raadslede wat hierdie geïntegreerde jaarverslag goedgekeur het, aan te gee, bied ons die Universiteitsraad se lede soos op 18 Junie 2018 aan en duि die uittredende lede wat in 2017 diens gedoen het, aan. Ons verslag bevat finansiële feite en syfers in verband met ons werksaamhede oor die 2017- finansiële jaar en vir die

leser se gerief word ons volledige finansiële verslag steeds saam met ons geïntegreerde jaarverslag gepubliseer. Die Universiteit se finansiële state, insluitend filiale, geassosieerde maatskappye en trusts, word volgens die tersaaklike beleide van die *International Financial Reporting Standards (IFRS)* voorberei, en voldoen ook aan die Departement van Hoër Onderwys en Opleiding se regulasies vir verslaggewing deur hoëronderwysinstellings soos gepubliseer in die Staatskoerant no. 37726 van 9 Junie 2014.

U sal ook die gebruiklike verslae van die Kanselier, Voorsitter van die Universiteitsraad, Rektor en Visekanselier, Bedryfshoof, viserektore en dekane van fakulteite oor hul terreine van sorg en toesig in hierdie verslag vind. Meeste van hierdie verslae beklemtoon egter nou spesifiek die waarde wat in die verslagtydperk geskep is in ooreenstemming met gekeurde strategiese prioriteite soos in die Universiteit se toekomsgerigte dokument *Institutionele Voorneme en Strategie 2013–2018* uiteengesit. Hierdie aandag aan waardeskepping strook met die beginsels van geïntegreerde verslaggewing (<IR>) wat voorsien word deur The International <IR> Framework van die International Integrated Reporting Council (IIRC), wat glo dat "kommunikasie oor waardeskepping die volgende stap in die evolusie van korporatiewe verslagdoening behoort te wees".

Dit strook ook met die King Code of Governance Principles for South Africa en die King Report on Governance for South Africa (King III), bes moontlik dié toonaangewende korporatiewe oorsigbestuurstandaard ter wêreld. Ons het ook al begin om die jongste King IV-verslag se beginsels toe te pas.

Die Universiteit se Voorneme en Strategie-dokument vir 2013–2018 nader nou die einde van sy siklus wanneer die Universiteit 'n nuwe strategie sal ontwikkel en ook sy Euefees sal herdenk.

GOEDKEURING VAN ONS GEÏNTEGREERDE JAARVERSLAG

Die Rektoraat is ten nouste betrokke by die skryf en samestelling van ons geïntegreerde jaarverslag. Ons Universiteitsraad se Oudit- en Risikokomitee gaan die verslag na en beveel dit met wysigings aan vir voorlegging by die Universiteitsraad, wat die verslag by 'n raadsitting in Junie oorweeg en finaal goedkeur vir publikasie.

Voorwoord deur
DIE KANSELIER

Die amp van Kanselier is uitsluitlik seremonieel. Ek is geensins betrokke by die daaglikse bestuur van die Universiteit nie. Tog is ek ingenome dat die bestuur en die Raad die afgelope jaar stapte gedoen het om finansiële volhoubaarheid aan die US te bevorder, en terselfdertyd bystand verleen het aan akademies verdienstelike studente in finansiële nood.

Die oorheersende tema van 2017 was die kwessie van fooivrye hoër onderwys. Die jaar is dan ook afgesluit met die presidiële aankondiging op 16 Desember dat "ten volle gesubsidenteerde gratis hoër onderwys en opleiding" vanaf 2018 vir "arm en werkersklas-Suid-Afrikaners" ingefaseer sou word.

Tot in daardie stadium het die hoëronderwyssektor – indien nie die hele land nie – nog gretig gewag op die staat se reaksie op die bevindinge van die Fooikommissie onder leiding van regter Jonathan Heher. Die kommissie van ondersoek is in 2016 saamgeroep om die haalbaarheid van fooivrye hoër onderwys en opleiding te bepaal.

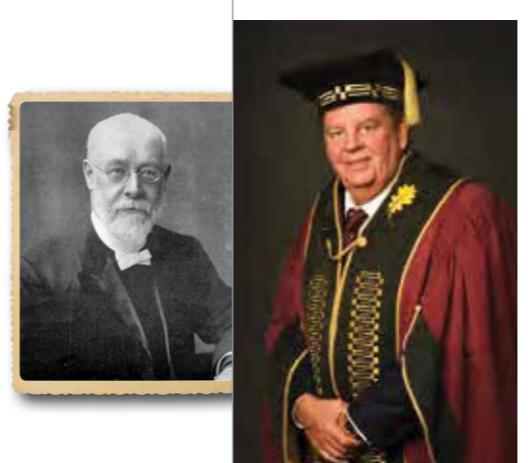
Die aankondiging was oënskynlik 'n weersprekking van die aanbevelings van die kommissie, wat twyfel uitgespreek het oor die staat se vermoë om gratis hoër onderwys aan alle studente te voorsien. Daarom was dit geen verrassing nie dat die presidiële aankondiging gevolg is deur onsekerheid oor hoe die nuwe bedeling gefinansier sou word. Volgens berekening sou dit R57 miljard kos om gratis hoër onderwys geleidelik oor drie jaar in te faseer. Daar was tekens dat BTW verhoog sou word om openbare finansiering te stabiliseer en die nodige geld te bekom.

Wat egter buite twyfel gestaan het, was die behoefte om soveel moontlik Suid-Afrikaners toegang tot die hoër onderwys te bied. Juis hierdie saak het die publiek se aandag getrek en in 2015 tot die studenteprotes onder die vaandel van #FeesMustFall aanleiding gegee.

Dit was die agtergrond waarteen die Universiteit Stellenbosch (US), synde 'n toonaangewende hoëronderwysinstelling, in die verslagtydperk van 2017 moes funksioneer. Aan die vooraand van sy Eeu feesjaar moes die Universiteit, wat deesdae 'n R6 miljard-organisasie is, 'n manier vind om sy suksesse in sy kernbedrywighede te handhaaf terwyl hy ook by veranderende omstandighede aanpas. Namate die instelling gereed gemaak het om sy tweede bestaanseeu te betree, moes hy sy vordering op vele gebiede konsolideer.

BEGROTING VIR VOLHOUABAARHEID

Staatsubsidies vir die hoër onderwys het oor 'n aantal jaar toenemend tred verloor met kostestygings. Dit sluit in die verbruikersprysindeks (VPI) van sowat 6%, en veral ook die hoëronderwysprysindeks (HOPI), wat kostestygings in die sektor meet en jaarliks tipies met ongeveer 1,7% meer as die VPI styg. Hierdie toedrag van sake kan toegeskryf word aan die hoë koste verbonde aan navorsingstoerusting en -tegnologie, internasionale navorsingspublikasies, voldoening

Dr JL Marais, eerste Kanselier
Universiteit Stellenbosch 1918

Dr Johann Rupert
Kanselier, Universiteit Stellenbosch

aan akkreditasie- en statutêre vereistes, en die instandhouding van wêreldklasfasilitete. Dit geld veral instellings soos die US wat intensief op navorsing en nagraadse studie konsentreer.

Soos die Bedryfshoof elders in hierdie verslag uitwys, het finansiële druk mettertyd dermate opgebou dat die eerste vooruitskatting van die Universiteit se hoofbegroting vir 2018 tot 2023 in die verslagjaar op 'n algehele tekort van R572 miljoen gedui het. 'n Ander benadering was duidelik nodig. Die Universiteit het derhalwe besluit om al sy geldstrome, naamlik staatsubsidies, studie- en huisvestingsgeld, navorsingskontrakte, filantropiese skenkings en kommersiële inkomste, so goed moontlik te benut.

Die begroting wat teen die einde van 2017 aan die Raad voorgelê is, het 'n algemene aanpassing van 8% in studentegeld (voor- en nagraads) vir 2018 voorgestel, sowel as gedifferensieerde aanpassings in sekere fakulteite (wat slegs vir nuwe studente ingefaseer sal word). Die koste van studentehuisvesting het met 9,2% gestyg. 'n Bykomende studiefooi vir internasionale studente is ook bekend gestel. Verdere maatreëls wat ingestel is, sluit in 'n geleidelike verskuiwing van institusionele beursbesteding na die vierde geldstroom (skenkings) om geld in die hoofbegroting beskikbaar te stel, sowel as die besnoeiing van biblioteekbesteding aan minder gewilde elektroniese databasisse. Daarbenewens is daar voorgestel dat inkomste

uit indirekte kosteverhaling verhoog word, terwyl 'n toewysing uit die Strategiese Fonds beskikbaar gestel is om die hoofbegroting te laat klop.

Vir my was dit verblydend dat dié proses 'n ewewigte begroting vir die volgende ses jaar opgelewer het, wat die Raad ook later aanvaar het. Dit was belangrik om te keer dat tekorte oor die volgende paar jaar opbou, en die geïntegreerde begroting wat uiteindelik aanvaar is, sal inderdaad enige tekort oor 'n beplanningshorison van ses jaar voorkom.

FINANSIËLE BYSTAND AAN STUDENTE

Om die impak van die markverwante fooiverhogings teen te werk, gaan die US voort om akademies verdienstelike studente in finansiële nood te ondersteun. Die Universiteit het sy eie beurse opwaarts aangepas om met stygings in studie- en huisvestingsgeld tred te hou. Die US herbelê jaarliks meer as die helfte van sy eie inkomste uit studentegeld in finansiële bystand aan studente.

Die Universiteit het in 2017 beurse ter waarde van R754 miljoen geadministreer – R298 miljoen as 'n agent vir eksterne finansiers (waaronder die Nasionale Finansiëlehulpskema vir Studente) en R456 miljoen uit sy eie geld en navorsingskontrakte, waarvan R129 miljoen uit sy hoofbegroting toegewe is. Bykans 'n kwart van US-studente – 23% om presies te wees – het beurse ontvang.

Tog loop selfs studente wat finansiële bystand ontvang soms studieskul op weens financieringstekorte. Hulle moes in die meeste gevalle reeds allerhande soorte struikelblokke te bowe kom net om aan 'n universiteit te kon studeer, en het baie hard gewerk om sukses te behaal, net om die einde van hulle akademiese reis te bereik en die arbeidswêreld met 'n enorme skuldas te betree.

Daarom was ek ingenome met die Universiteit se nuwe fondsverwingsveldtog #SU99, wat spesifiek op hierdie probleem afgestem was. Skenkings is gevra om by te dra sodat studente aan die einde van die jaar sonder skuld kon grader. Die veldtog was hoogs suksesvol en het binne 'n kort tydperk meer as R1 miljoen ingesamel. Dit het net weer bewys wat vermag kan word as skenkings kragte saamsnoer om 'n verdienstelike saak te ondersteun. Van personeellede en studente wat hand in die sak gesteek en kleingeld en note in kollektebusse op kampus gegooi het, tot alumni wat aanlyn geskenk het, tot groot skenkings wat weer hulp verleen het, het die vriende en vennote van die Universiteit nogmaals die US se missie gesteun.

GELDSTROME

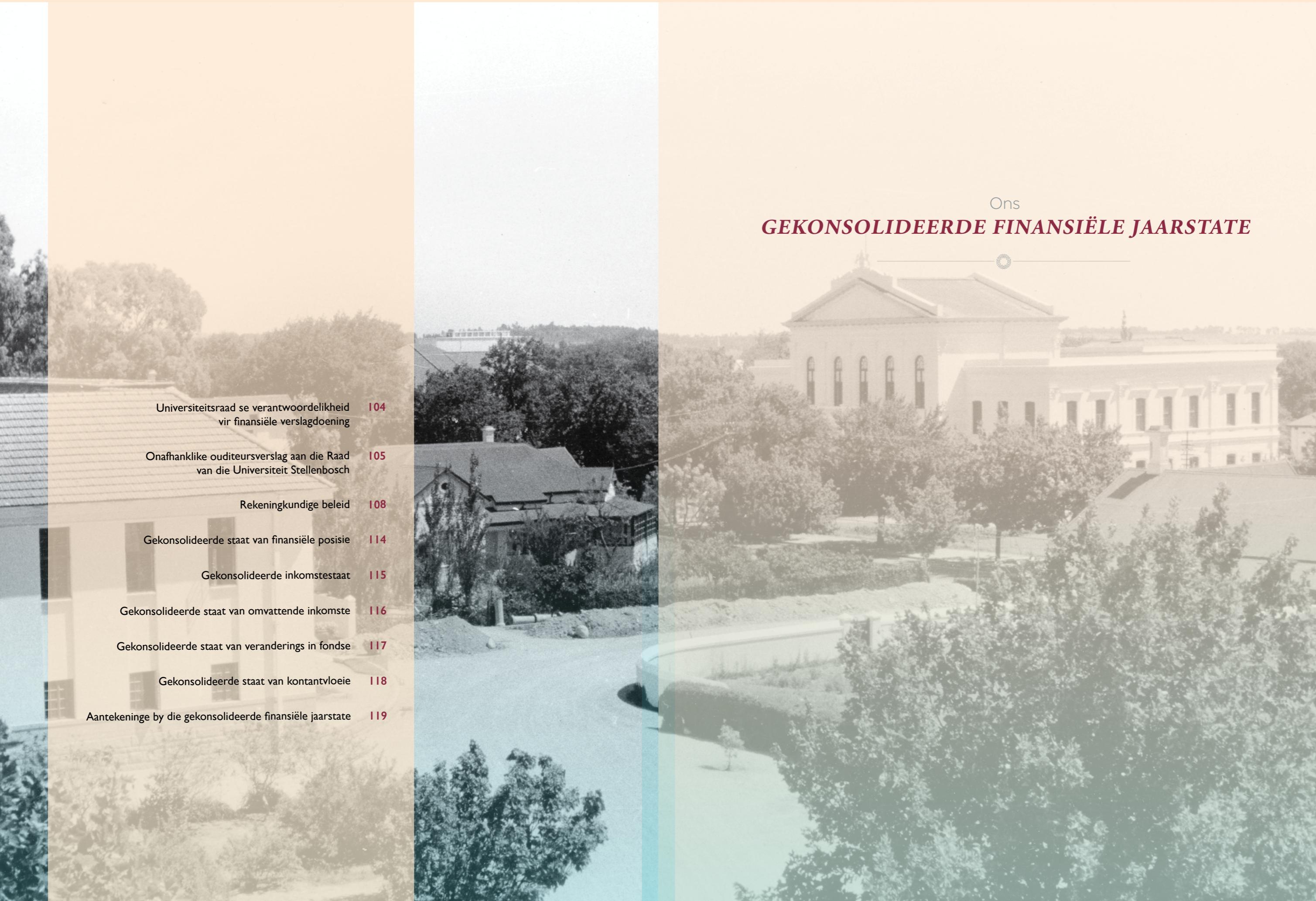
Universiteite wêreldwyd kom voor finansiële uitdagings te staan weens druk op die staatskas en die privaat sektor. Om op lang termyn volhoubaar te wees, moet hulle aan maniere vind om hulle eie inkomste te skep.

Ook in dié verband is ek verheug dat die US betreklik goed vaar. Altesaam 19,8% van die Universiteit se inkomste het in 2017 uit toekennings en navorsingskontrakte gekom, 3,5% uit die verkoop van goedere en dienste, en 4% uit privaat skenkings. Nietemin het die instelling steeds vir 32% van sy inkomste op die regering staatgemaak, en vir 21,8% op studie- en huisvestingsgeld. Daarom is daar ruimte vir verbetering wat die sterking van die derde, vierde en vyfde geldstrome betref.

VORENTOE

Die byna honderdjarige Universiteit Stellenbosch is 'n gerekende navorsingsinstelling met 'n sterk klem op innovasie. Om deel van hierdie liga te wees, het universiteite stabilitet, sistemiese volhoubaarheid, 'n uitmuntende akademiese reputasie en 'n onkruikbare oorsig-bestuurstruktur nodig. Dit is geen toeval dat die US oor al hierdie kenmerke beskik nie. Die instelling het hierdie punt danksy die harde werk van sy personeel en ander lede van die Universiteitsgemeenskap bereik, soos wat duidelik uit hierdie geïntegreerde jaarverslag blyk.

Die toekomsuitdaging vir die Universiteit is nou om hom so te posisioneer dat hy sy bewese status as 'n uitnemende instelling sal behou, toegang sal verbreed en ondanks ekonomiese uitdagings finansiell volhoubaar sal bly.

Ons
GEKONSOLIDEERDE FINANSIËLE JAARSTATE

Universiteitsraad se verantwoordelikheid vir finansiële verslagdoening	104
Onafhanklike ouditeursverslag aan die Raad van die Universiteit Stellenbosch	105
Rekeningkundige beleid	108
Gekonsolideerde staat van finansiële posisie	114
Gekonsolideerde inkomstestaat	115
Gekonsolideerde staat van omvattende inkomste	116
Gekonsolideerde staat van veranderings in fondse	117
Gekonsolideerde staat van kontantvloei	118
Aantekeninge by die gekonsolideerde finansiële jaarstate	119

Universiteitsraad se verantwoordelikheid vir
FINANSIELE VERSLAGDOENING

Die Universiteitsraad aanvaar verantwoordelikheid vir die integriteit, objektiwiteit en betroubaarheid van die gekonsolideerde finansiële jaarstate van die Universiteit Stellenbosch. Die verantwoordelikheid vir die voorbereiding en aanbieding van die finansiële jaarstate is aan die bestuur gedelegeer.

Mnr GM Steyn
Voorsitter van die Universiteitsraad

Prof SA du Plessis
Bedryfshoof

Prof DP du Plessis
Voorsitter van die Oudit- en Risikokomitee

18 Junie 2018

Die Raad is van mening dat die Universiteit Stellenbosch, insluitende die filiale, geassosieerde maatskappye en trusts wat by die gekonsolideerde finansiële jaarstate ingesluit word, 'n lopende saak is, en die gekonsolideerde finansiële jaarstate is gevvolglik op hierdie grondslag voorberei.

Die eksterne ouditeur is daarvoor verantwoordelik om op grond van sy audit 'n onafhanklike mening oor die redelike voorstelling van die gekonsolideerde finansiële jaarstate uit te spreek. Hy het onbeperkte toegang tot alle finansiële rekords en verwante data, insluitende die notules van vergaderings van die Raad en alle Raadskomitees, gehad.

Die Oudit- en Risikokomitee het bevestig dat daar voldoende interne finansiële beheerstelsels bestaan en dat daar gedurende die jaar geen wesenlike gebreke in die funksionering van die interne finansiële beheerstelsels was nie.

Die Raad is tevrede dat die gekonsolideerde finansiële jaarstate die finansiële posisie, die resultate van bedrywighede, verandering in fondse en kontantvloeい redelik weergee in ooreenstemming met die toepaslike rekeningkundige beleide wat op *International Financial Reporting Standards* (IFRS) gegronde word.

Tussen die jaareinde en die datum van hierdie verslag het geen wesenlike feite aan die lig gekom of omstandighede ontstaan wat die finansiële posisie van die Universiteit Stellenbosch wesenlik beïnvloed nie.

Die gekonsolideerde finansiële jaarstate op bladsy 108 tot 144 is deur die Raad goedgekeur en onderteken deur:

Onafhanklike ouditeursverslag aan die Raad van die
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH

VERSLAG OOR DIE OUDIT VAN DIE GEKONSOLIDEERDE FINANSIELE STATE

MENING

Ons het die gekonsolideerde finansiële state van die Universiteit Stellenbosch, soos uiteengesit op bladsye 108 tot 144, geaudit. Hierdie finansiële state bestaan uit die staat van finansiële posisie soos op 31 Desember 2017, en die gekonsolideerde inkomstestaat, state van omvattende inkomste, verandering in fondse en kontantvloeい vir die jaar wat op daardie datum geëindig het, en die aantekeninge, wat bestaan uit 'n opsomming van beduidende rekeningkundige beleid en ander verduidelikende inligting.

Na ons mening is die gekonsolideerde finansiële state, in alle wesenlike opsigte, 'n redelike voorstelling van die gekonsolideerde finansiële stand van die Universiteit Stellenbosch soos op 31 Desember 2017, en die gekonsolideerde finansiële prestasie en gekonsolideerde kontantvloeい vir die jaar wat op daardie datum geëindig het, ooreenkomsdig *International Financial Reporting Standards* en die vereistes van die Wet op Hoër Onderwys van Suid-Afrika, wet nr. 101 van 1997.

GRONDSLAG VIR MENING

Ons het ons audit ooreenkomsdig *International Standards on Auditing* (ISAs) uitgevoer. Ons verantwoordelikhede ingevolge daardie standarde word verder beskryf in die Ouditeur se verantwoordelikhede vir die audit van die gekonsolideerde finansiële state-afdeling van ons verslag.

Ons is onafhanklik van die Universiteit in ooreenstemming met die *International Ethics Standards Board for Accountants Code of Ethics for Professional Accountants* (IESBA kode) en ooreenkomsdig ander etiese vereistes wat van toepassing is op oudits in Suid-Afrika. Ons het ons ander etiese verantwoordelikhede ooreenkomsdig die vereistes en die IESBA kode vervul.

Ons glo dat die auditbewyse wat ons verkry het, toereikend en toepaslik is om 'n grondslag vir ons auditmening te bied.

VERANTWOORDELIGHED VAN DIE RAAD

Die Raad is verantwoordelik vir die opstel en redelike voorstelling van die gekonsolideerde finansiële state ooreenkomsdig *International Financial Reporting Standards* en die vereistes van die Wet op Hoër Onderwys van Suid-Afrika, en vir sodanige interne beheer as wat die Raad nodig ag vir die opstel van gekonsolideerde finansiële state wat vry is van wesenlike wanvoorstelling, hetsoewens bedrog of foute. As deel van die opstel van die gekonsolideerde finansiële state is die Raad daarvoor verantwoordelik om die Universiteit Stellenbosch se vermoë om as 'n lopende saak voort te bestaan te beoordeel, en soos toepaslik aangeleenthede wat verband hou met lopende saak en die gebruik van die lopende-saak-grondslag van verslagdoening te openbaar,

tensy die Raad beplan om die Universiteit te likwdeer of om bedrywighede te staak, of geen realistiese alternatief het as om dit te doen nie.

**OUDITEUR SE VERANTWOORDELIGHDE
VIR DIE OUDIT VAN DIE GEKONSOLIDEERDE
FINANSIELE STATE**

Ons doelwitte is om redelike gerusstelling te verkry of die gekonsolideerde finansiële state as 'n geheel vry is van wesenlike wanvoorstelling, hetsoewens bedrog of foute, en om 'n ouditeursverslag uit te reik wat ons mening bevat. Redelike gerusstelling is 'n hoë vlak van gerusstelling, maar is nie 'n waarborg dat 'n audit wat ooreenkomsdig die ISAs uitgevoer is altyd 'n wesenlike wanvoorstelling sal opspoer indien dit bestaan nie. Wanvoorstellings kan ontstaan as gevolg van bedrog of foute, en word individueel of in totaal wesenlik geag indien dit redelikerwys verwag kan word dat sodanige wanvoorstellings die ekonomiese besluite van gebruikers wat op grond van hierdie gekonsolideerde finansiële state geneem word sal beïnvloed.

'n Verdere beskrywing van ons verantwoordelikhede vir die audit van die gekonsolideerde finansiële state is ingesluit in die bylaag tot die ouditverslag.

**VERSLAG OOR DIE OUDIT VAN DIE JAARLIKSE
PRESTASIEVERSLAG
INLEIDING EN OMVANG**

In ooreenstemming met die Wet op Openbare Oudit van Suid-Afrika (Wet No. 25 van 2004) en die gepaardgaande algemene kennisgewing, het ons 'n verantwoordelikhede om verslag te lever oor wesenlike bevindinge oor die gerapporteerde prestasie inligting teenoor voorafbepaalde doelwitte vir geselekteerde doelwitte soos vervat in die jaarverslag. Ons het prosedures uitgevoer om bevindinge te identifiseer maar nie om bewyse in te samel vir die doel om sekerheid oor hierdie aangeleenthede uit te spreek nie.

Ons prosedures spreek die gerapporteerde prestasie inligting aan, wat gebaseer moet wees op die goedgekeurde prestasie beplanningsdokumente van die Universiteit. Ons het nie die volledigheid en toepaslikheid van die prestasiemaatstawwe in die beplanningsdokumente oorweeg nie. Ons prosedures het ook nie die openbaarmakings of stellings wat verband hou met beplande prestasie strategie en inligting vir toekomstige periodes wat ingesluit mag wees in die gerapporteerde prestasie inligting gedek nie. Ons bevindinge dek dus nie hierdie aangeleenthede nie.

Ons het die bruikbaarheid en betroubaarheid van die gerapporteerde prestasie inligting beoordeel, inlyn met die kriteria ontwikkel vanaf die prestasiebestuur en rapporteringsraamwerk soos gedefinieer in die algemene kennisgewing, vir die volgende geselekteerde doelwitte soos vervat in die jaarverslag van die Universiteit vir die jaar geëindig 31 Desember 2017:

Doelwitte	Bladsy in die jaarverslag
Doelwit 1 – om die goedgekeurde koptelling inskrywingsgetalle doelwit te behaal	33
Doelwit 2 – om die goedgekeurde voorgraadse nuweling-eerstejaars inskrywingsgetalle doelwit te behaal	33
Doelwit 3 – om die goedgekeurde gegradeerde sukseskoers doelwit te behaal	33
Doelwit 4 – om die goedgekeurde navorsingsuitsette per voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsings personeel doelwit te bereik	34

Ons het procedures uitgevoer ten einde vas te stel of die gerapporteerde prestasie inligting voldoende aangebied is en of die prestasie konsekwent is met die geselecteerde prestasie beplanningsdokumente. Ons het verder procedures uitgevoer om vas te stel of die maatstawwe en verwante doelwitte meetbaar en relevant is en ons het die betrouwbaarheid van die gerapporteerde prestasie inligting beoordeel om vas te stel of dit geldig, akkuraat en volledig is.

Ons het nie enige wesenlike bevindinge oor die bruikbaarheid en betrouwbaarheid van die gerapporteerde prestasie inligting om te rapporteer vir die volgende doelwitte nie:

- om die goedgekeurde koptelling inskrywingsgetalle doelwit te behaal
- om die goedgekeurde voorgraadse nuweling-eerstejaars inskrywingsgetalle doelwit te behaal
- om die goedgekeurde gegradeerde sukseskoers doelwit te behaal
- om die goedgekeurde navorsingsuitsette per voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsings personeel doelwit te bereik

BEHALING VAN BEPLANDE TEIKENS

Verwys na die jaarverslag op bladsye 33 en 34 vir inligting oor die behaling van beplande teikens vir die jaar.

VERSLAG OOR OUDIT VAN NAKOMING VAN WETGEWING

INLEIDING EN OMVANG

In ooreenstemming met die Wet op Openbare Oudit van Suid-Afrika (Wet No. 25 van 2004) en die gepaardgaande algemene kennisgewing het ons 'n verantwoordelikheid om verslag te lewer oor wesenlike bevindinge oor die nakoming van die Universiteit met spesifieke aangeleenthede met betrekking tot sleutel wetgewing. Ons het procedures uitgevoer ten einde bevindinge te identifiseer maar nie om bewyse in te samel vir die doel om sekerheid oor hierdie aangeleenthede uit te spreek nie.

Ons het nie enige gevalle van wesenlike nie-nakoming met spesifieke aangeleenthede met betrekking tot sleutel wetgewing soos uiteengesit in die algemene kennisgewing uitgerek in terme van die Wet op Openbare Oudit van Suid-Afrika, geïdentifiseer nie.

ANDER INLIGTING

Die Raad van die Universiteit Stellenbosch is verantwoordelik vir die ander inligting. Die ander inligting bestaan uit die inligting ingesluit in die jaarverslag anders as die finansiële jaarstate en die Universiteitsraad se verantwoordelikheid vir finansiële verslagdoening ingesluit in die finansiële jaarstate. Ander inligting sluit nie die gekonsolideerde finansiële state, ons ouditeursverslag daaroor en die geselecteerde doelwitte ingesluit in die jaarverslag waarop ons spesiek rapporteer in die auditverslag in nie.

Ons mening oor die gekonsolideerde finansiële state en ons bevindinge oor die gerapporteerde prestasie inligting en nakoming van wetgewing dek nie die ander inligting nie en ons spreek geen auditopinie of enige vorm van gerusstelling daaroor uit nie.

In verband met ons audit van die gekonsolideerde finansiële state is dit ons verantwoordelikheid om die ander inligting te lees, en sodoende te oorweeg of die ander inligting wesenlik teenstrydig is met die gekonsolideerde finansiële state of kennis verkry gedurende die audit, of andersins blyk om wesenlik wanvoorgestel te wees. Indien ons tot die gevolgtrekking kom dat daar 'n wesenlike wanvoorstelling van hierdie ander inligting is, word van ons vereis om daardie feit te rapporteer. Ons het nikks om in hierdie verband te rapporteer nie.

INTERNE BEHEER

Ons het die relevante interne beheer in ag geneem tydens ons audit van die gekonsolideerde finansiële state, gerapporteerde prestasie inligting en nakoming van wetgewing. Ons doelwit is egter nie om enige vorm van gerusstelling daaroor uit te spreek nie. Ons het nie enige wesenlike gebreke in interne beheer geïdentifiseer wat ingesluit moet word in hierdie verslag nie.

ANDER VERSLAE

Ons vestig u aandag op die volgende aanstellings deur verskeie partye uitgevoer wat 'n impak het, of mag hê op die aangeleenthede wat in die Universiteit se finansiële state, gerapporteerde prestasie inligting, nakoming tot relevante wetgewing en ander aangeleenthede gerapporteer word. Hierdie verslae vorm nie deel van ons mening oor die finansiële state of ons bevindinge op die gerapporteerde prestasie inligting of nakoming van wetgewing nie.

29 Ooreengekome procedure verslae is gedurende die jaar geëindig 31 Desember 2017 deur ons uitgerek wat handel oor befondsing vanaf verskeie donateurs en Departement van Hoër Onderwys en Opleiding befondsing. Hierdie verslae het periodes gedek wat strek van 1 Januarie 2014 tot 31 Julie 2017.

12 Donateur befondsing auditverslae en nie-audit gerusstellingverslae is gedurende die jaar geëindig 31 Desember 2017 deur ons uitgerek wat periodes dek wat strek van 1 Januarie 2015 tot 31 Desember 2016.

PricewaterhouseCoopers Geïnk.

Direkteur: NH Döman

Geregistreerde Ouditeur

Stellenbosch

18 Junie 2018

Bylaag –

OUDITEUR SE VERANTWOORDELICHHEDE VIR DIE OUDIT

As deel van 'n audit ooreenkomsdig die ISAs oefen ons professionele oordeel uit en handhaaf ons professionele skeptisme deurlopend deur die audit van die gekonsolideerde finansiële state en die procedures wat uitgeoefen is op die gerapporteerde prestasie inligting vir geselecteerde doelwitte en die Universiteit se nakoming met die geselecteerde onderwerpe.

FINANSIEËLE STATE

Tesame met ons verantwoordelikhede vir die audit van die gekonsolideerde finansiële state soos omskryf in die auditverslag, doen ons ook die volgende:

- identifiseer en beoordeel die risiko's van wesenlike wanvoorstelling van die gekonsolideerde finansiële state, hetsy weens bedrog of foute, ontwerp en voer auditprocedures uit na aanleiding van daardie risiko's, en verkry auditbewyse wat voldoende en toepaslik is om 'n grondslag vir ons auditmening te bied. Die risiko van nie-opsporing van 'n wesenlike wanvoorstelling as gevolg van bedrog is groter as vir 'n wesenlike wanvoorstelling as gevolg van foute, aangesien bedrog samespanning, vervalsing, doelbewuste weglatings, wanvoorstellings, of die omseiling van interne beheer kan behels.
- verkry 'n begrip van interne beheer relevant tot die audit ten einde auditprocedures te ontwerp wat toepaslik is in die omstandighede, maar nie vir die doel om 'n mening uit te spreek oor die effektiwiteit van die Universiteit se interne beheer nie.
- evalueer die toepaslikheid van rekeningkundige beleid wat gebruik is en die redelikheid van rekeningkundige ramings en verwante openbaarmaking wat deur die Raad gemaak is.
- kom tot 'n gevolgtrekking oor die toepaslikheid van die Raad se gebruik van die lopende-saak-grondslag van verantwoording, en gebaseer op auditbewyse verkry, kom tot 'n gevolgtrekking oor die bestaan van 'n wesenlike onsekerheid wat verband hou met gebeure of omstandighede wat beduidende twyfel kan laat bestaan

oor die Universiteit se vermoë om as 'n lopende saak voort te bestaan. Waar ons tot die gevolgtrekking kom dat 'n wesenlike onsekerheid bestaan word daar van ons vereis om in ons ouditeursverslag aandag te vestig op die toepaslike openbaarmaking in die gekonsolideerde finansiële state, of, indien sodanige openbaarmaking onvoldoende is, om ons mening te wysig. Ons gevolgtrekkings word gebaseer op auditbewyse verkry tot en met die datum van ons ouditeursverslag. Toekomstige gebeure en omstandighede mag egter daar toe aanleiding gee dat die Universiteit ophou om as 'n lopende saak voort te bestaan.

- evalueer die algehele voorstelling, struktuur en inhoud van die gekonsolideerde finansiële state, insluitende die openbaarmaking, en of die gekonsolideerde finansiële state die onderliggende transaksies en gebeure op só 'n manier weergee dat redelike voorstelling bereik word.
- verkry voldoende toepaslike auditbewyse in verband met die finansiële inligting van die entiteite of besigheidsaktiwiteite binne die groep om 'n mening oor die gekonsolideerde finansiële state uit te spreek. Ons is verantwoordelik vir die leiding, toesig en uitvoering van die groepsoudit. Ons bly uitsluitlik verantwoordelik vir ons auditmening.

KOMMUNIKASIE MET DIEGENE WAT VERANTWOORDELIK IS VIR BESTUUR

Ons kommunikeer met die Raad oor, onder andere, die beplande omvang en tydsberekening van die audit en beduidende auditbevindinge, insluitende enige beduidende tekortkominge in interne beheer wat ons tydens ons audit identifiseer.

Ons bevestig ook aan die Raad dat ons voldoen aan die relevante etiese vereistes wat verband hou met onafhanklikheid en kommunikeer alle verhoudings en ander aangeleenthede wat redelik geag kan word om 'n impak op ons onafhanklikheid te hê en waar van toepassing toepaslike maatreëls.

Rekeningkundige BELEID

Die rekeningkundige beleide wat by die voorbereiding van hierdie gekonsolideerde finansiële jaarstate toegepas word, word hieronder uiteengesit. Die beleide word konsekwent toegepas vir alle tydperke wat in hierdie gekonsolideerde finansiële jaarstate gedek word.

1. VOORBEREIDINGSGRONDSLAG

Die gekonsolideerde finansiële jaarstate van die Universiteit Stellenbosch word in ooreenstemming met *International Financial Reporting Standards* (IFRS) opgestel. Die gekonsolideerde finansiële jaarstate word op die historiesekoste-grondslag opgestel, soos deur die herwaardasie van beleggings beskikbaar vir verkoop, skenkings en beleggingseiendom gewysig.

Daar word by die voorbereiding van hierdie gekonsolideerde finansiële jaarstate in ooreenstemming met IFRS op 'n aantal kritieke rekeningkundige ramings gestuur. Die bestuur moet by die toepassing van die Universiteit se rekeningkundige beleide sy diskresie gebruik. Gevalle wat 'n hoë mate van diskresie verg, en gebiede wat beduidende veronderstellings en ramings vereis, word in aantekening 1 by die gekonsolideerde finansiële jaarstate bespreek.

STANDPUNTE, VERTOLKINGS EN WYSIGINGS AAN GEPUBLIEERDE STANDPUNTE WAT GEDURENDE DIE JAAR DIE EERSTE KEER TOEGEPAS IS

Sekere nuwe standpunte, wysigings en vertolkings is gepubliseer ten opsigte van bestaande standpunte wat verpligtend geraak het vir die finansiële jaar wat op 1 Januarie 2017 begin het, en wat die Universiteit die eerste keer toegepas het. Die toepassing van onderstaande het nie 'n wesenlike impak op die gekonsolideerde finansiële jaarstate gehad nie. Die standpuntwysigings en -vertolkings is soos volg:

Wysiging aan IAS 7	'Cash flow statements' on disclosure requirements
Wysiging aan IAS 12	'Income taxes' on recognition of deferred tax assets for unrealised losses
Wysigings aan IFRS 12	'Disclosure of interests in other entities' on disclosure requirements

STANDPUNTE EN WYSIGINGS AAN BESTAANDE STANDPUNTE WAT NOG NIE EFFEKTIEF IS NIE

Sekere nuwe standpunte en wysigings aan bestaande standpunte is gepubliseer wat verpligtend is vir rekeningkundige tydperke wat op of na 1 Januarie 2018 of later begin, en wat die Universiteit nog nie toegepas het nie. Die Universiteit sal hierdie wysigings in die toepaslike tydperk toepas, indien van toepassing. Die nuwe standpunte en wysigings aan bestaande standpunte is soos volg:

Standpunte en wysigings aan bestaande standpunte wat die gekonsolideerde finansiële jaarstate gaan affekteer

IFRS 9	'Financial instruments' (2009 & 2010), on financial liabilities, derecognition of financial instruments, financial assets and general hedge accounting (effektief 1 Januarie 2018)
--------	--

IFRS 9 spreek die klassifikasie en meting van finansiële bates aan en vervang die veelvuldige klassifikasie- en metingsmōdelle in IAS 39 met 'n enkele model wat slegs twee klassifikasie kategorieë bevat, naamlik geamortiseerde koste en billike waarde. IFRS 9 bevat ook riglyne oor finansiële laste en vir die onterkenning van finansiële instrumente.

Alhoewel IFRS 9 die klassifikasie van sekere finansiële instrumente verander, word daar verwag dat die metingsbasis van die Universiteit se bates en laste onveranderd gaan bly onder die nuwe beginsels. Handels- en ander debiteure word gehou ten einde slegs kapitaal en rente in te vorder en sal voortgaan om gemeet te word teen geamortiseerde koste. Lenings en handels- en ander krediteure sal ook steeds teen geamortiseerde koste gemeet word. Die Universiteit het 'n beduidende portefeuille van beskikbaar vir verkoop beleggings wat bestaan uit beide skuld- en ekwiteitsinstrumente waarvan alles tans gemeet word teen billike waarde deur ander omvattende inkomste (BWAOI). Die Universiteit sal voortgaan met die meting van skuldinstrumente teen BWAOI onder IFRS 9 aangesien dit die besigheidsmōdell van die Universiteit is om slegs kapitaal en rente te hou en in te vorder, asook te verkoop. Die bedoeling ten opsigte van ekwiteitsinstrumente is om die BWAOI opsie te kies. Die Universiteit verwag nie dat die nuwe verwagte kredietverlies waardedalingsmodel 'n wesenlike effek gaan hê op die berekening van die toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentegelde nie, alhoewel die toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentelenings kan verhoog as die verwagte verliese oor die leeftyd van die lening in ag geneem word. Bestuur is in proses om studentelenings verder te stratifiseer in kategorieë met verskillende betalingsprofiel of waarborgs.

IFRS 15 en wysiging aan IFRS 15	'Revenue from contracts with customers' (effektief 1 Januarie 2018)
---------------------------------	---

IFRS 15 is 'n enkele, omvattende inkomste erkenningsmodel vir alle kontrakte met kliënte om te lei tot groter konsekwendheid ten opsigte van die erkenning en openbaarmaking van inkomste. Inkomste word erken op grond van die vervulling van prestasie verpligte wat plaasvind wanneer beheer oor goedere of dienste oorgedra word na 'n kliënt.

Inkomste moet erken word op 'n punt in tyd of oor tyd, afhangend van die prestasie verpligte wat gekoppel is aan aisonderlike elemente van die kontrak met die kliënt. Die Universiteit het vyf inkomstestrome, naamlik 1) Owerheidstoekennings, 2) Studente-, inwonings- en ander gelde, 3) Toekennings en kontrakte, 4) Privaat skenkings, en 5) Verkoop van dienste en produkte. Daar word verwag dat die tydsberekening en meting van die Universiteit se inkomste nie wesenlik gaan verander as gevolg van die implementering van IFRS 15 nie. Gebaseer op 'n voorlopige beoordeling van die impak, blyk toekennings en kontrakte die enigste inkomstestroom te wees wat geaffekteer gaan word deur die standpunt. Alhoewel die Universiteit reeds in die meeste gevalle navorsingsinkomste oor die termyn van die kontrak erken, is bestuur besig om individuele kontrakte te ontleed met spesifieke fokus op kontrakte met veelvuldige prestasie verpligte waar die meting van die vordering nie noodwendig oor tyd moet geskied nie. Owerheidstoekennings word uitgesluit uit die omvang van IFRS 15 en erken in terme van IAS 20. Studente-, inwonings- en ander gelde loop op in 'n akademiese jaar en word nie erken oor periodes wat oor veelvuldige finansiële jare strek nie. Skenkings waaraan geen beperkings gekoppel is nie, word erken wanneer dit ontvang word, of andersins uitgestel inlyn met prestasieverpligte. Produkte word meestal gelewer by die punt van verkoop, en verkoop van dienste word reeds erken oor tyd en bevat nie veelvuldige prestasie elemente nie.

IFRS 16	'Leases' (effektief 1 Januarie 2019)
---------	--------------------------------------

Die nuwe standpunt adresseer die definisie van 'n huur; die erkenning en meting van hure en lē beginsels neer vir die rapportering van nuttige inligting vir gebruikers van finansiële state oor die huur aktiwiteite van beide huurderyers en verhuurderyers. 'n Sleutel verandering is dat die meeste bedryfshure op die staat van finansiële posisie erken sal moet word. Die Bestuur is tans in proses om die impak van die nuwe standpunt te ondersoek, maar daar sal geen effek op die Universiteit se gekonsolideerde finansiële jaarstate in die volgende jaar wees nie.

Standpunte en wysigings aan bestaande standpunte wat nie 'n wesenlike impak op die gekonsolideerde finansiële jaarstate gaan hê nie

Wysigings aan IFRS 10	'Consolidated financial statements' and IAS 28, 'Investments in associates and joint ventures' (effektiewe datum uitgestel)
IFRS 17	'Insurance contracts' (effektief 1 Januarie 2021)
IFRIC 22	'Foreign currency transactions and advance consideration' (effektief 1 Januarie 2018)
Wysigings aan IFRS 2	'Share-based payments' (effektief 1 Januarie 2018)
IFRIC 23	'Uncertainty over income tax treatments' (effektief 1 Januarie 2019)
Wysigings aan IFRS 4	'Insurance contracts' (effektief 1 Januarie 2018)
Wysigings aan IAS 40	'Investment property' (effektief 1 Januarie 2018)
Wysigings aan IFRS 1	'First-time adoption of IFRS' (effektief 1 Januarie 2018)
Wysigings aan IAS 28	'Investments in associates and joint ventures' (effektief 1 Januarie 2018)

2. KONSOLIDASIEGRONDSLAG

FILIALE

Alle entiteite (insluitend spesiale doel entiteite) waarin die Universiteit direk of indirek 'n belang van meer as die helfte van die stemreg hou, of ten opsigte waarvan hy andersins oor die vermoë beskik om beheer oor die werkzaamhede uit te oefen, word by die gekonsolideerde finansiële jaarstate ingesluit. Die aankoopmetode word vir die teboekstelling van die verkryging van filiale gebruik. Die koste van 'n verkryging word as die billike waarde van bates oorgedra en laste aanvaar soos op die transaksiedatum, insluitende enige transaksiekoste, gemeet. Identifiseerbare bates in 'n besigheidskombinasie verkry en laste en voorwaardelike aanspreeklikhede aanvaar word aanvanklik teen billike waarde gemeet.

Die verskil tussen die koste van verkryging en die billike waarde van die groep se deel van die identifiseerbare netto bates word as klandisiewaarde verantwoord. Die resultate van filiale wat gedurende die jaar aangekoop is, word ingesluit vanaf die datum waarop effektiewe beheer verkry is. Konsolidasie word gestaak vanaf die datum waarop effektiewe beheer eindig.

Die Universiteit erken enige niebeherende belang in die filiale op 'n verkryging-tot-verkryging grondslag teen die billike waarde of teen die niebeherende belang se

proporsionele aandeel van die identifiseerbare netto bates van die filiale.

Tussengroeptansaksies, -saldo's en ongerealiseerde wins op transaksies tussen die Universiteit en sy filiale word uitgeskakel. Ongerealiseerde verliese word ook uitgeskakel en word as 'n moontlike waardedalingaanwyser van die onderliggende bate gehanteer. Die rekeningkundige beleide van filiale word, waar nodig, tydens konsolidasie aangepas.

GEASSOSIEERDE MAATSKAPPYE

'n Geassosieerde maatskappy is 'n maatskappy, behalwe 'n filiaal, waarin die Universiteit 'n belegging het en ten opsigte waarvan hy vanweé die aard en die omvang van sy belegging die vermoë het om 'n beduidende invloed daarop te kan uitoeft. Die resultate van geassosieerde maatskappye word deur middel van die ekwiteitsmetode verantwoord. Die ekwiteitsmetode behels die erkenning van die Universiteit en sy filiale se belang in die naverkrygingswins en -verlies van geassosieerde maatskappye in die gekonsolideerde inkomstestaat en die naverkrygbewegings in reserves in die gekonsolideerde staat van omvattende inkomste. Die kumulatiewe naverkrygbewegings word teen die drabedrag van die belegging in die geassosieerde

maatskappy aangepas. Die erkenning van die Universiteit en sy filiale se aandeel in verliese van geassosieerde maatskappye word tot die belang in die geassosieerde maatskappy beperk. Bykomende verliese word net erken in die mate waarin die Universiteit en sy filiale die skuld van die geassosieerde maatskappy gewaarborg het. Tussengroeptansaksies, -saldo's en ongerealiseerde wins op transaksies tussen die Universiteit en sy geassosieerde maatskappye word na gelang van die Universiteit se belang in die geassosieerde maatskappy uitgeskakel. Ongerealiseerde verliese word ook uitgeskakel en word as 'n moontlike waardedalingsaanwyser van die onderliggende bate gehanteer. Die rekeningkundige beleide van geassosieerde maatskappye word, waar nodig, by die toepassing van die ekwiteitsmetode aangepas.

3. BUITELANDSE VALUTA

FUNKSIONELE EN AANBIEDINGSGELDEENHEID

Items wat by die gekonsolideerde finansiële jaarstate ingesluit word, word gemeet deur gebruik te maak van die geldeenheid van die primêre ekonomiese omgewing waarin die Universiteit bedrywig is (die funksionele geldeenheid). Die gekonsolideerde finansiële jaarstate word in Suid-Afrikaanse rand aangebied, wat die Universiteit se funksionele en aanbiedingsgeldeenheid is.

TRANSAKSIES EN SALDO'S

Valutatransaksies word verantwoord teen die wisselkoers wat op die transaksiedatum geld. Wins en verlies wat by die vereffening van sodanige transaksies ontstaan en die omskakeling van monetêre bates en laste wat in buitelandse valuta gedenomineer is, word in die gekonsolideerde inkomstestaat erken. Laagenoemde saldo's word teen jaareindwisselkoerse omgeskakel.

4. EIENDOM, BOEKЕ EN TOERUSTING

Grond en geboue bestaan hoofsaaklik uit erwe, lesingslokale, laboratoriums, koshuise en administratiewe geboue. Grond en geboue word teen historiese koste minus opgehoopde waardevermindering getoon, met uitsluiting van skenkings van grond en geboue wat soos op die datum van die skenking deur professionele waardeerders teen billike waarde gewaardeer word.

Historiese koste sluit direkte koste met betrekking tot die verkryging van die item in. Naverkrygingskoste word net by die oorspronklike kosprys getel, of as 'n afsonderlike bate erken, indien die vloei van bykomende toekomstige ekonomiese voordele uit die item na die Universiteit waarskynlik is en die koste betroubaar gemeet kan word. Alle ander herstel- en instandhoudingskoste word in die gekonsolideerde inkomstestaat erken in die tydperk waarin dit aangegaan word.

Boeke en toerusting word teen kosprys getoon, met uitsluiting van skenkings van boeke en toerusting wat soos op die datum van die skenking teen billike waardes deur gesware waardeerders gewaardeer word.

Owerheidstoekennings wat vir infrastruktuur ontvang

word, word erken deur die toekenning van die waarde van die bate af te trek.

Geen waardevermindering word ten opsigte van grond erken nie, omdat dit 'n onbeperkte leeftyd het. Die waardevermindering van ander bates word volgens die reguitlynmetode bereken om die koste of herwaardeerde bedrae oor die nutsduur van die bates tot die reswaardes af te skryf.

Reswaardes en waardeverminderingsskoerse is soos volg:

	Reswaarde %	Waardevermindering %
Grond	100	-
Geboue	-	1,3-20,0
Rekenaartoerusting	-	33,3
Ander toerusting en voertuie	0-40	5-25
Biblioteekboeke	-	100

Die nutsdure van eiendom, boeke en toerusting word jaarliks hersien en, indien nodig, aangepas.

Indien die drabedrag van 'n bate groter as die realiseerbare waarde daarvan is, word dit na die realiseerbare waarde afgeskryf.

Wins en verlies by die verkoop van bates word in die gekonsolideerde inkomstestaat erken en verteenwoordig die verskil tussen die opbrengs en die drabedrag soos op die datum van die verkoop.

5. ONTASBARE BATES

Aangekopte rekenaarsagtewarelisensies word gekapitaliseer teen die koste aangegaan om die spesifieke sagteware te verkry en in gebruik te neem. Hierdie koste word oor die verwagte nutsduur van die sagteware gemaariseer. Die sagteware wat aan die jaareinde binne hierdie kategorie val, se verwagte nutsduur is 10 jaar. Naverkrygingskoste wat vir die instandhouding van rekenaarsagteware aangegaan word, word as 'n uitgawe erken in die tydperk waarin dit aangegaan word.

Die surplus van die koste van verkryging bo die billike waarde van die groep se aandeel in die identifiseerbare netto bates, word erken as klandisiewaarde. Klandisiewaarde is nie onderhewig aan amortisasie nie en word jaarliks getoets vir waardedaling. Ontasbare bates sluit rekenaarsagtewarelisensies en klandisiewaarde in.

6. FINANSIELE INSTRUMENTE

Finansiële instrumente sluit in kontant en kontantekwivalente, afgeleide instrumente, beleggings, debiteure en lenings, handels- en ander krediteure en lenings. Finansiële instrumente word aanvanklik teen billike waarde, transaksiekoste ingesluit, erken. Die konvensionele koop en verkoop van finansiële bates word soos op die verhandelingsdatum erken.

Die Universiteit klassifiseer finansiële bates volgens die volgende kategorieë: debiteure en lenings; beleggings

beskikbaar vir verkoop en finansiële instrumente teen billike waarde gedra, met aanpassings deur wins en verlies in die gekonsolideerde inkomstestaat. Die Universiteit klassifiseer finansiële laste volgens die volgende kategorieë: handels- en ander krediteure en rentedraende lenings. Die klassifikasie word bepaal deur die doel waarvoor die bate of las verkry is. Die bestuur bepaal die klassifikasie by aanvanklike erkenning.

DEBITURE EN LENINGS

Debiteure en lenings is nie-afgeleide finansiële instrumente met vaste of bepaalbare terugbetaalings wat nie in 'n aktiewe mark gekwoteer word nie. Debiteure en lenings word aanvanklik teen billike waarde gemeet. Indien die bedrae eers ná 12 maande vanaf die jaareinde betaalbaar is, word dit by niebedryfsbates ingesluit, andersins by bedryfsbates.

Debiteure en lenings word teen die gemaariseerde koste getoon deur van die effektieverentekoers-metode gebruik te maak, en ná toelating vir kredietverliese ten opsigte van die uitstaande bedrag. 'n Toelaag vir kredietverliese word geskep indien daar objektiewe bewyse bestaan dat uitstaande bedrae nie volgens die oorspronklike bepalings ingevorder sal word nie. Die bedrag van die toelaag is die verskil tussen die drabedrag en die verhaalbare bedrag, wat die teenswoordige waarde van die verwagte kontantvloei, verdiskonter teen die effektiewe rentekoers, verteenwoordig.

Beduidende finansiële probleme en die wanbetaling van uitstaande skuld word as aanwysers van waardedaling beskou. Die drabedrag van die bate word verminder deur van 'n voorsieningsrekening gebruik te maak. Die bedrag van die waardedaling word in die gekonsolideerde inkomstestaat as 'n bedryfsuitgawe erken. Wanneer die debiteur of lening oninvorderbaar is, word dit teen die voorsieningsrekening afgeskryf. Die latere verhaling van enige bedrae wat voorheen afgeskryf is, word teen bedryfsuitgawes op die gekonsolideerde inkomstestaat gekrediteer.

Handels- en ander debiteure, behalwe valutatermykontrakbates, word as debiteure en lenings geklassifiseer. Kontant en kontantekwivalente, wat as debiteure en lenings geklassifiseer word, bestaan uit kontant voorhande, daggelddeposito's, beleggings in geldmarkinstrumente en bankoortrekings.

BELEGGINGS BESKIKBAAR VIR VERKOOP

Beleggings word as 'beskikbaar vir verkoop' geklassifiseer en word deur die gebruik van toepaslike waardasiemetodes teen billike waardes getoon. Beleggings word by niebedryfsbates ingesluit, behalwe as die Universiteit beoog om die belegging binne 12 maande ná jaareinde te vervreem. Aankope en verkope van beleggings word soos op die verhandelingsdatum erken, dit wil sê die datum waarop die Universiteit hom tot die aankope en verkoop verbind. Veranderings in billike waardes word in ander omvattende inkomste in die gekonsolideerde staat van omvattende inkomste getoon. Die verskil tussen die netto verkoopsopbrengs en die kosprys van die belegging word by vervreemding

van die billike waarde-reserve na die gekonsolideerde inkomstestaat oorgedra.

Beleggings word onterken wanneer die reg op kontantvloei verval het of oorgedra is, of die Universiteit die beduidende risiko's en voordele wat met eienaarskap gepaard gaan, oorgedra het.

Die billike waarde van genoteerde beleggings word op huidige markpryse gegrond. Die Universiteit bepaal die billike waarde van ongenoteerde beleggings en beleggings waarvoor daar nie 'n aktiewe mark is nie, deur van toepaslike waardasietegnieke gebruik te maak.

Die Universiteit bepaal teen elke jaareinde, indien daar objektiewe bewyse bestaan, of 'n finansiële bate se waarde gedaal het. 'n Beduidende afname in die billike waarde van die belegging oor 'n tydperk na laer as die kosprys daarvan is 'n aanduiding dat die belegging se waarde gedaal het. Indien sodanige bewyse vir beleggings beskikbaar vir verkoop bestaan, word die kumulatiewe verlies van die billike waarde-reserve na die gekonsolideerde inkomstestaat oorgedra.

Die kumulatiewe verlies word bereken as die verskil tussen die verkrygingskoste en die huidige billike waarde ná aftrekking van enige waardedalings wat in vorige tydperke erken is. Waardedalingsverlies wat in die gekonsolideerde inkomstestaat erken is, word nie in die gekonsolideerde inkomstestaat teruggeskryf indien daar latere verhalings is nie.

AFGELEIDE INSTRUMENTE

Bates en laste ten opsigte van afgeleide instrumente, met inbegrip van valutatermykontrakte, word as 'teen billike waarde met aanpassings deur die inkomstestaat' geklassifiseer. Hierdie instrumente word erken teen billike waarde soos op die datum waarop die afgeleide kontrak aangegaan word. In die daaropvolgende tydperke word dit teen billike waarde herwaardeer. Winste en verliese op afgeleide instrumente word in die gekonsolideerde inkomstestaat erken.

HANDELS- EN ANDER KREDITEURE

Handels- en ander krediteure, behalwe valutatermykontraklaste, word aanvanklik teen billike waarde gemeet. Daarna word dit teen gemaariseerde koste getoon deur van die effektieverentekoers-metode gebruik te maak.

RENTEDRAENDE LENINGS

Lenings word aanvanklik teen billike waarde erken, met inagneming van enige transaksiekoste wat aangegaan is. Lenings word ná aanvanklike erkenning teen gemaariseerde koste gedra. Verskille tussen die aanvanklike erkende bedrag en die aflossingsbedrag word oor die duur van die lening in die gekonsolideerde inkomstestaat erken deur van die effektieverentekoers-metode gebruik te maak. Lenings word as bedryfslaste getoon, behalwe indien die Universiteit 'n onvoorwaardelike reg het om betaling vir minstens 12 maande na die jaareinde uit te stel, in welke geval dit as niebedryfslaste getoon word.

7. NAVORSINGS- EN ONTWIKKELINGSKOSTE

Navorsings- en ontwikkelingskoste word as 'n uitgawe erken in die jaar waarin dit aangegaan word, aangesien albei inherent aan die gewone werkzaamhede van 'n universiteit is.

8. SKENKINGS ONTVANG

Skenkings word teen die billike waarde soos op die datum van die skenkings, gegrond op eksterne waardasies, getoon.

9. VOORRAAD

Voorraad, wat hoofsaaklik uit verbruiksgoedere en skryfbehoeftes bestaan, word teen die kosprys getoon, op die grondslag van gemiddelde koste, of die netto realiseerbare waarde, wat ook al die laagste is.

Die kosprys sluit finansieringskoste uit. Netto realiseerbare waarde is die geraamde verkoopsprys in die normale gang van sake, minus verkoopskoste.

10. WAARDEDALING VAN NIEFINANSIELLE BATES

Bates met 'n onbepaalde nutsduur is nie aan waardevermindering en amortisasie onderworpe nie en word jaarliks vir waardedaling getoets. Bates wat aan waardevermindering en amortisasie onderworpe is, word vir moontlike waardedaling getoets indien 'n gebeurtenis of verandering in omstandighede aandui dat die drabedrag van die bate moontlik nie verhaalbaar is nie. 'n Waardedalingsverlies word erken vir die bedrag waarmee die drabedrag van die bate die verhaalbare bedrag daarvan oorskry. Die verhaalbare bedrag is die bate se billike waarde, minus enige verkoopskoste, of die gebruikswaarde daarvan, wat ook al die hoogste is. In die toets vir waardedaling word bates gegroepeer op die kleinsteklak waarvoor daar afsonderlik identifiseerbare kontantvloeis is (kontantgenererende eenhede). Niefinansiële bates met vorige waardedalings word aan elke jaareinde hersien vir 'n moontlike omswaiing van die waardedaling wat reeds erken is.

11. INKOMSTE-ERKENNING

Inkomste word erken teen die billike waarde van die bedrae of goedere wat ontvang is.

Donasie-inkomste word erken wanneer dit toeval.

Studente- en inwoningsgeld word erken na gelang die diens gelewer word.

Sentrale owerheidstoekennings word erken in die tydperk waarvoor dit ontvang word. Owerheidstoekennings word erken wanneer daar redelike sekerheid is dat die toekenning ontvang sal word en dat die Universiteit sal voldoen aan al die voorwaardes wat daaraan gekoppel word. Owerheidstoekennings wat vir infrastruktuur ontvang word, word erken deur die toekenning van die waarde van die bate af te trek. Die toekenning word as inkomste verantwoord deur die waardevermindering wat toegeken en in die inkomstestaat getoon word.

Navorsingstoekennings word oor die termyn van die navorsing en op grond van die bepalings van die individuele kontrakte erken.

Rente-inkomste word op 'n tydvoordelingsgrondslag erken deur die effektiewerentekoers-metode toe te pas. Wanneer 'n toelating van kredietverliese ten opsigte van 'n debiteur geskied, verminder die Universiteit die

drabedrag na die verhaalbare bedrag. Die verhaalbare bedrag verteenwoordig die toekomstige kontantvloei teen die oorspronklike effektiewe rentekoers verdiskonter. Hierdie diskonto word oor tyd as rente erken. Rente-inkomste ten opsigte van lenings waarvoor 'n waardedaling erken is, word teen die oorspronklike effektiewe rentekoers erken.

Tussendepartementele inkomste word uitgeskakel. Ander inkomste wat deur die Universiteit verdien word, word op die volgende grondslae erken:

- Dividendinkomste – wanneer die aandeelhouer se reg om 'n dividend te ontvang vestig, dit wil sê op die laaste dag vir registrasie ten opsigte van genoteerde aandele en, in die geval van ongenoteerde aandele, wanneer dividende verklaar word.
- Huurinkomste – ontvangste ten opsigte van bedryfshuurkontrakte word oor die tydperk van die huurtermyn op 'n reguitlynggrondslag in die gekonsolideerde inkomstestaat erken.
- Toevallige verkope en dienste – wanneer die goedere oorgedra word, of in die periode waarin die dienste gelewer word.

12. HURE

Die Universiteit huur eiendom en toerusting. Huurkontrakte waar die verhuurder die beduidende risiko's en voordele van eienaarskap van 'n gehuurde item behou, word as bedryfshure geklassifiseer. Betalings ten opsigte van bedryfshuurkontrakte word oor die huurtermyn op 'n reguitlynggrondslag in die gekonsolideerde inkomstestaat erken.

Huurooreenkomste waar die Universiteit, as huurder, aansienlik al die risiko's en voordele van eienaarskap ontvang, word as bruikhure geklassifiseer. Bruikhure word aan die begin van die huurtermyn teen die laagste van die markwaarde van die gehuurde eiendom en die huidige waarde die minimum huurbetalings gekapitaliseer. Elke huurbetaling het 'n las- en 'n finansieringskoste-element en word daarvolgens verdeel. Die ooreenstemmende huurverpligting, na aftrekking van finansieringskoste, word in die gekonsolideerde staat van finansiële posisie erken. Die finansieringskoste-element word oor die huurtermyn in die gekonsolideerde inkomstestaat erken ten einde 'n konstante termynkoers van finansieringskoste op die uitstaande verpligting vir elke verslagdoeningstydperk te erken. Die eiendom en toerusting wat deur middel van bruikhuurkontrakte verkry word, word oor die kortste van die nutsduur of die huurtermyn van die bate gedepresieer.

13. VOORSIENINGS

Voorsienings word erken wanneer die Universiteit 'n huidige wettige of afgeleide verpligting het as gevolg van 'n verpligte gebeurtenis wat in die verlede plaasgevind het en wat waarskynlik tot 'n uitvloei van hulpbronne in die vorm van ekonomiese voordele sal lei om die verpligting te vereffen, en 'n redelike raming van die bedrag van die verpligting moontlik is. Voorsienings word gemeet teen die huidige waarde van die verwagte toekomstige uitgawes om die verpligting te vereffen, verdiskonter teen die markverwante koers vir soortgelyke voorsienings. Veranderings in die waarde van voorsienings as gevolg van tydsverloop word as rente erken.

14. PERSONEELVOORDELE

NA-AFTREDE MEDIESE VOORDELE EN GROEPLEWENSVERSEKERINGSKEMA

Na-aftrede mediese voordele word aan afgetreden werknemers verskaf. Toegang tot hierdie voordele word beperk tot werknemers wat voor 1 Junie 2002 aangestel is. Alle werknemers word verplig om aan die groeplewensversekeringskema deel te neem. Die verwagte koste van hierdie voordele word oor die dienstydperk erken. Die verpligting ten opsigte van die na-aftrede mediese voordele is die teenswoordige waarde van die verpligting soos aan die jaareinde, minus die billike waarde van planbates en enige aanpassings vir aktuariele wins of verlies en verstrekke dienskoste. Die verpligting word minstens elke drie jaar aktuarieel deur 'n onafhanklike aktuaris bereken. Aktuariele wins en verlies word onmiddellik in die ander omvattende inkomste in die gekonsolideerde staat van omvattende inkomste erken.

PENSIOENVERPLIGTINGS

Bydraes word maandeliks aan die US Aftedefonds, 'n vastebydrae-plan vir permanente werknemers van die Universiteit, gemaak. 'n Vastebydrae-plan is 'n pensioenplan waar die Universiteit vaste bydraes aan 'n eksterne fonds maak en wat erken word as 'n uitgawe in die periode waarin die dienste gelewer word.

LANGDIENSVOORDELE

Ná 25 jaar dienslewinging kwalifieer werknemers vir 'n geskenk met 'n waarde gelykstaande aan 50% van die werknemer se maandelikse salaris (met 'n minimum waarde van R400 en 'n maksimum waarde van R5 000). Die Universiteit erken 'n las en die gepaardgaande uitgawe na gelang die verpligting oploop.

15. UITGESTELDE BELASTING

Uitgestelde belasting word volgens die aanspreeklikheidsmetode voorsien op tydelike verskille van belastingpligtige filiale van die Universiteit. Uitgestelde belasting verteenwoordig die belastinguitwerking van tydelike verskille tussen die belastingbasisse van bates en laste en die drawaardes daarvan vir finansiële verslagdoeningsdoeleindes. Uitgesteldebelasting-bates en -laste word bereken teen die verwagte heersende belastingkoers wanneer die bate gerealiseer word of die aanspreeklikheid vereffen word, gegrond op belastingkoers (en belastingwette) wat teen die verslagdoeningsdatum uitgevaardig is of in wese uitgevaardig is. Uitgesteldebelasting-bates word slegs erken in die mate dat die verhaalbaarheid daarvan waarskynlik is. Uitgestelde belasting word nie voorsien indien dit uit die aanvanklike erkenning van bates en laste as gevolg van ander transaksies as besigheidskombinasies spruit nie en soos op die transaksiedatum nie rekeningkundige wins of verlies of belasbare inkomste of vasgestelde verlies beïnvloed nie.

16. FONDSE

Fondse bestaan uit beperkte en onbeperkte fondse. Beperkte fondse bestaan uit bedryfsfondse, lenings, skenkings en vastebatefondse waaraan spesifieke voorwaardes vir hul aanwending verbonde is. Onbeperkte fondse kan deur die Raad volgens sy eie oordeel aangewend word. In die geval van onbeperkte fondse is fondse wat vir 'n spesifieke doel geoormerk is en daarom nie vir ander oogmerke aangewend kan word nie.

GEKONSOLIDEERDE STAAT VAN FINANSIEËLE POSISIE SOOS OP 31 DESEMBER 2017

Aan-	tekening	2017 R000	2016 R000
BATES			
NIEBEDRYFSBATES			
Eiendom, boeke en toerusting	4	5 084 044	4 782 785
Ontasbare bates	5	5 158	2 144
Langtermynbeleggings	6	8 888 708	7 893 329
Belegging in geassosieerde maatskappye	7	6 391	5 254
Langtermyngedeelte van handels- en ander debiteure	8	231 871	208 410
Uitgestelde belasting	9	1 885	2 875
Bedryfshuurbate	11	1 204	761
BEDRYFSBATES			
Voorraad	10	6 671	4 932
Handels- en ander debiteure	8	256 191	261 150
Korttermyngedeelte van bedryfshuurbate	11	200	67
Kontant en kontantekwivalente	24	774 115	752 124
TOTALE BATES			
		15 256 438	13 913 832
FONDSE EN AANSPREEKLIKHEDE			
FONDSE BESIKBAAR			
Onbeperkte fondse: geoormerkte fondse	2	651 493	701 654
Onbeperkte fondse: ongeoormerkte fondse	2	571 491	459 461
Beperkte fondse	2	9 562 516	8 553 334
Eiendomsherwaardasiereserve	2	10 785 500	9 714 449
Niebeherende belang	2	2 538 731	2 538 731
		13 872	1 028
NIEBEDRYFSLASTE			
Rentedraende lenings	3	202 411	144 790
Personeelvoordele	26	655 120	629 581
BEDRYFSLASTE			
Handels- en ander krediteure	12	1 049 726	871 206
Uitgestelde belasting	9	-	598
Korttermyngedeelte van rentedraende lenings	3	11 078	13 449
TOTALE FONDSE EN AANSPREEKLIKHEDE			
		15 256 438	13 913 832

GEKONSOLIDEERDE INKOMSTESTAAT VIR DIE JAAR GEËINDIG 31 DESEMBER 2017

Aan-	tekening	Opvoed-kundig & algemeen	Opvoed-kundig & algemeen	Opvoed-kundig & algemeen	Studente- en personeel-huisvesting	2017 Totaal	2016 Totaal
TOTALE INKOMSTE				Onbeperk R000	Beperk R000	Totaal R000	Beperk R000
		2 818 885	2 723 802	5 542 687	334 798	5 877 485	5 311 428
HERHALENDE ITEMS							
Owerheidstoekenings		1 368 644	489 421	1 858 065	24 326	1 882 391	1 708 638
Owerheidstoekenings: reddingsboei komponent		-	-	-	-	-	79 274
Studente-, inwonings- en ander gelde		898 080	83 123	981 203	301 224	1 282 427	1 129 965
Toekenings en kontrakte		71 634	1 093 919	1 165 554	-	1 165 554	1 210 219
Privaat skenkings		7 277	224 293	231 570	-	231 570	338 442
Verkope van dienste en produkte		314	203 730	204 043	-	204 043	190 676
Subtotaal		2 345 949	2 094 486	4 440 435	325 550	4 765 985	4 657 215
Rente en dividende verdien	17	57 508	277 693	335 201	9 248	344 449	318 241
Wins by verwreemding van eiendom, boeke en toerusting		(108)	4 984	4 875	-	4 875	6 118
Gerealiseerde wins by verwreemding van beleggings	18	415 317	343 051	758 368	-	758 368	327 049
Ekwiteitwins in geassosieerde maatskappye		-	-	-	-	-	1 370
Valutawins		220	3 588	3 808	-	3 808	1 434
		2 818 885	2 723 802	5 542 687	334 798	5 877 485	5 311 428
TOTALE UITGAWES				2 161 353	2 585 832	4 747 185	228 329
						4 975 513	4 570 604
HERHALENDE ITEMS							
Personnelkoste	14	1 412 797	885 480	2 298 277	33 346	2 331 624	2 172 202
Akademies professionele		768 598	258 761	1 027 359	-	1 027 359	961 927
Ander		644 199	626 719	1 270 919	33 346	1 304 265	1 210 276
Ander bedryfs-uitgawes	16	647 362	1 512 340	2 159 701	162 778	2 322 479	2 092 489
Waardevermindering en amortisasie	16	101 194	173 226	274 420	9 026	283 445	287 872
Subtotaal		2 161 353	2 571 046	4 732 398	205 150	4 937 548	4 552 563
Finansieringskoste		-	11 769	11 769	23 179	34 948	18 041
Ekwiteitverlies in geassosieerde maatskappye		-	3 018	3 018	-	3 018	-
		2 161 353	2 585 832	4 747 185	228 329	4 975 513	4 570 604
TOEDELING NA(VAN) RESERWES				-	77 425	77 425	(77 425)
OORPLASING (VAN)/ NA RESERWES		(371 187)	400 231	29 044	(29 044)	-	-
		(371 187)	477 656	106 469	(106 469)	-	-
SURPLUS VIR DIE JAAR				286 345	615 626	901 971	-
						901 971	740 823
Toeskrybaar aan houer		286 345	614 497	900 842	-	900 842	741 050
Toeskrybaar aan nie-beherende belang		-	1 129	1 129	-	1 129	(227)
SURPLUS VIR DIE JAAR		286 345	615 626	901 971	-	901 971	740 823

**GEKONSOLIDEERDE STAAT VAN OMVATTENDE INKOMSTE VIR DIE JAAR GEËINDIG
31 DESEMBER 2017**

Aan-teke-ninge	Opvoed-kundig en algemeen	Studente-en personeel-huisvesting	Filiaal-maat-skappye	Lenings-fondse	Skenkings-fondse	Vaste batefondse	Nie-beherende belang	Totaal
	R000	R000	R000	R000	R000	R000	R000	R000
31 DESEMBER 2016								
Surplus vir die jaar	741 050	-	-	-	-	(227)	740 823	
Ander omvattende inkomste								
Items wat geherklassifiseer kan word na wins en verlies								
Billikewarde-reserwe								
- Realisasie na inkomstestaat	(99 608)	(7 872)	-	-	(197 307)	(22 262)	-	(327 049)
- Aanpassing vir die jaar	20 622	1 588	(195)	-	9 755	4 982	-	36 752
Toedeling na/(van) reserwes	(137 500)	73 900	23 078	22 131	393 780	(375 389)	-	-
Oorplasings (van)/na reserwes	72 528	(42 443)	-	31 829	(153 892)	91 979	-	-
Item wat nie geherklassifiseer gaan word na wins en verlies nie								
Aktuariële verlies vir die jaar	26	(23 447)	-	-	-	-	(23 447)	
TOTALE OMVATTENDE INKOMSTE	573 646	25 173	22 883	53 961	52 335	(300 689)	(227)	427 079
31 DESEMBER 2017								
Surplus vir die jaar	900 842	-	-	-	-	-	1 129	901 971
Ander omvattende inkomste								
Items wat geherklassifiseer kan word na wins en verlies								
Billikewarde-reserwe								
- Realisasie na inkomstestaat								
- gerealiseerde wins by vervreemding van beleggings	(218 981)	(17 434)	-	-	(475 712)	(46 241)	-	(758 368)
- waardedalingsverlies erken op beleggings								
- Aanpassing vir die jaar	36 541	2 939	-	-	89 121	7 089	-	135 690
Toedeling na/(van) reserwes	214 692	17 268	(875)	-	523 618	41 650	-	796 353
Oorplasings (van)/na reserwes	(784 612)	81 152	8 623	8 961	277 158	397 870	10 848	-
Item wat nie geherklassifiseer gaan word na wins en verlies nie								
Aktuariële wins vir die jaar	26	7 381	-	-	-	-	-	7 381
TOTALE OMVATTENDE INKOMSTE	246 843	6 500	7 748	26 620	318 063	465 276	11 977	1 083 027

GEKONSOLIDEERDE STAAT VAN VERANDERINGS IN FONDSE VIR DIE JAAR GEËINDIG 31 DESEMBER 2017

Opvoed-kundig en algemeen	Studente-en personeel-huisvesting	Filiaal-maat-skappye	Lenings-fondse	Skenkings-fondse	Vaste batefondse	Nie-beherende belang	Totaal
	R000	R000	R000	R000	R000	R000	R000
SALDO SOOS OP 1 JANUARIE 2016							
Surplus vir die jaar	741 050	-	-	-	-	(227)	740 823
Verandering in beheer van filiale	-	-	-	-	-	-	3 306
Ander omvattende inkomste vir die jaar	(167 405)	25 173	22 883	53 960	52 335	(300 690)	(313 744)
SALDO SOOS OP 31 DESEMBER 2016	4 016 854	217 969	23 343	368 505	3 319 149	4 307 359	1 028
SALDO SOOS OP 1 JANUARIE 2017							
Surplus vir die jaar	900 842	-	-	-	-	-	1 129
Verandering in beheer van filiale	-	-	-	-	-	-	867
Ander omvattende inkomste vir die jaar	(653 997)	6 500	7 748	26 620	318 063	465 276	10 848
SALDO SOOS OP 31 DESEMBER 2017	4 263 699	224 469	31 091	395 125	3 637 212	4 772 635	13 872
13 338 103							

GEKONSOLIDEERDE STAAT VAN KONTANTVLOEI VIR DIE JAAR GEËINDIG 31 DESEMBER 2017

Aan-teke-ninge	2017 R000	2016 R000
KONTANTVLOEI UIT BEDRYFSAKTIWITEITE		
Kontant ontvang uit owerheidstoekennings	1 967 210	1 822 912
Kontant ontvang uit studente-, inwonings- en ander gelde	1 210 319	1 104 889
Kontant ontvang uit privaat skenkings	238 152	362 734
Kontant ontvang uit toekennings en kontrakte	1 111 515	1 330 921
Kontant ontvang uit verkope van dienste en produkte	204 043	190 676
Kontant betaal vir personeelkoste	(2 278 548)	(2 152 625)
Kontant betaal vir voorrade en dienste	(2 042 865)	(2 192 053)
Kontant deur bedrywighede voortgebring	23 409 825	467 454
Plus: Rente ontvang	19 243 119	226 855
Dividende ontvang	20 109 404	88 443
Min: Rente betaal	21 (11 526)	(130)
Netto kontantvloei uit bedryfsaktiwiteite	750 822	782 622
KONTANTVLOEI UIT BELEGGINGSAKTIWITEITE		
Toevoeging tot beleggings	(728 774)	(644 875)
Vervreemding van beleggings	(5 988 801)	(4 124 947)
Toevoeging tot eiendom, boeke en toerusting	5 789 775	4 090 593
Opbrengs uit die verkoop van eiendom, boeke en toerusting	(536 486)	(613 938)
	6 738	3 417
KONTANTVLOEI UIT FINANSIERINGSAKTIWITEITE		
Afname in rentedraende lenings	22 (58)	(3 218)
NETTO TOENAME IN KONTANT- EN KONTANTEKWALENTE	21 990	134 530
KONTANT EN KONTANTEKWALENTE AAN DIE BEGIN VAN DIE JAAR	752 124	617 594
KONTANT EN KONTANTEKWALENTE AAN DIE EINDE VAN DIE JAAR	24 774 115	752 124

**Aantekeninge by die gekonsolideerde finansiële jaarstate
VIR DIE JAAR GEËINDIG 31 DESEMBER 2017**

I. KRITIEKE REKENINGKUNDIGE RAMINGS EN OORDEEL

Die Bestuur se ramings en oordeel word deurlopend geëvalueer en word gegrond op vorige ondervinding en ander faktore, wat toekomstige verwagtings insluit en vir die gegewe omstandighede as redelik geag word. Gevolglik sal die rekeningkundige ramings wat in die gekonsolideerde jaarstate gebruik word, nie noodwendig met die werklike uitkoms in daaropvolgende tydperke strook nie. Die onderstaande ramings en veronderstelings kan 'n wesenlike invloed op die drabedrae van bates en laste hê.

PERSONEELVOORDELE

'n Aantal aannames word in die voorsiening vir personeelvoordele gemaak. Verwys na aantekening 26 vir die aannames. Die wesenlike aannames is 'n verdiskonteringskoers van 9,9% (2016: 9,9%), 'n mediese inflasiekoers van 8,8% (2016: 9,3%) en 'n verwagte aftreeouderdom van 65 jaar (2016: 65 jaar).

	2017	2016
--	------	------

Die effek van 'n 1% toename in die verdiskonteringskoers sal soos volg wees:

Afname in die opgelope verpligting **(9,80%)** (10.1%)

Die effek van 'n 1% afname in die verdiskonteringskoers sal soos volg wees:

Toename in die opgelope verpligting **11.8%** 12.1%

Die effek van 'n 1% toename in die mediese inflasiekoers sal soos volg wees:

Toename in die opgelope verpligting **11.3%** 11.6%
Toename in die huidige diens- en rentekoste **12.5%** 12.9%

Die effek van 'n 1% afname in die mediese inflasiekoers sal soos volg wees:

Afname in die opgelope verpligting **(9.5%)** (9.8%)
Afname in die huidige diens- en rentekoste **(10.5%)** (10.8%)

Die effek van 'n toename van 1 jaar in die verwagte aftreeouderdom sal soos volg wees:

Afname in die opgelope verpligting **(1.9%)** (2.0%)

Die effek van 'n afname van 1 jaar in die verwagte aftreeouderdom sal soos volg wees:

Toename in die opgelope verpligting **2.0%** 2.1%

persentasie word toegepas op skuld wat vir invordering aan die prokureur oorhandig is.

WAARDEDALING VAN BELEGGINGS

Die Universiteit bepaal die beduidendheid van 'n afname in die billike waarde na laer as die kosprys met inagneming van die volatiliteit van die waarde van die spesifieke instrument. 'n Afname van 20% laer as die kosprys of wat langer as 12 maande duur, word geag beduidend te wees.

NUTSDUUR EN RESWAARDES VAN EIENDOM, BOEKE EN TOERUSTING

Die nutsduur van grond word as onbepaald geag. Gevolglik word geen waardevermindering ten opsigte van grond erken nie. Die nutsdure en reswaardes van ander bates word op grond van ondervinding in die verlede en die eienskappe van die spesifieke items geraam.

MARKWAARDE VAN GEBOUË

Twee metodes word toegepas om die markwaarde van geboue te bepaal. Die eerste is die direk vergelykbare metode, waarvolgens waarde met verwysing na die werklike verkoopsprys van vergelykbare eiendom vasgestel word. Die tweede is om 'n waardasie op die potensiële verhulingsinkomste, met inagneming van

die unieke aard van die Universiteit se eiendomme en okkupasiekoste, te grond.

Die herwaardasie van geboue soos op 1 Januarie 2004 ingevolge IFRS 1, *First-time adoption of International Financial Reporting Standards*, word gegrond op die volgende sleutelaannames:

- Die geboue sal onder normale marktoestande in die mark geplaas en verhandel word.

2. FONDSSALDO'S

Die opgehoorte saldo's soos op 31 Desember is soos volg:

	Eiendoms-her-waardasie-reserwe*					
	Beperk	Onbeperk	Billike-waarde-reserwe	Nie-beherende belang	Totaal	
	R000	R000	R000	R000	R000	R000
2017						
Opvoedkundig en algemeen	3 213 708	668 133	-	381 858	-	4 263 699
Studente- en personeelhuisvesting	194 068	-	-	30 401	-	224 469
Filiaalmaatskappye	30 993	-	-	98	-	31 091
Leningsfondse	395 125	-	-	-	-	395 125
Skenkingsfondse	2 463 708	343 960	-	829 544	-	3 637 212
Vastebate-fondse	2 153 269	-	2 538 731	80 635	-	4 772 635
Niebeherende belang	-	-	-	-	13 872	13 872
	8 450 871	1 012 093	2 538 731	1 322 536	13 872	13 338 103

	Allokasie van billikewaarde-reserwe					
	Fondse teen boekwaarde		Fondse teen markwaarde			
	R000	R000	R000			
2016						
Opvoedkundig en algemeen	2 861 545	736 711	-	349 607	-	3 947 863
Studente- en personeelhuisvesting	148 351	-	-	27 628	-	175 979
Filiaalmaatskappye	22 369	-	-	974	-	23 343
Leningsfondse	352 412	-	-	-	-	352 412
Skenkingsfondse	2 124 761	268 851	-	692 516	-	3 086 128
Vastebate-fondse	2 050 588	-	2 538 731	78 136	-	4 667 455
Niebeherende belang	-	-	-	-	1 028	1 028
	7 560 026	1 005 562	2 538 731	1 148 861	1 028	12 254 208

Die toedeling van die billikewaarde-reserwe is soos volg:

	Allokasie van billikewaarde-reserwe					
	Fondse teen boekwaarde		Fondse teen markwaarde			
	R000	R000	R000			
2017						
Beperkte fondse	8 450 871	1 111 645	9 562 516			
Onbeperkte fondse	1 012 093	210 891	1 222 984			
Geoormerkte fondse	651 493	-	651 493			
Ongeoormerkte fondse	360 600	210 891	571 491			
	9 462 964	1 322 536	10 785 500			

	Allokasie van billikewaarde-reserwe					
	Fondse teen boekwaarde		Fondse teen markwaarde			
	R000	R000	R000			
2016						
Beperkte fondse	7 560 026	993 308	8 553 334			
Onbeperkte fondse	1 005 562	155 553	1 161 115			
Geoormerkte fondse	701 654	-	701 654			
Ongeoormerkte fondse	303 908	155 553	459 461			
	8 565 588	1 148 861	9 714 449			

* Die eiendomsherwaardasiereserwe hou verband met 'n eenmalige herwaardasie wat in 2004 gemaak is toe die Universiteit IFRS vir die eerste keer toegepas het. 'n IFRS 1 vrystelling is gebruik waarvolgens die billike markwaarde van geboue geag hul kosprys te wees op datum van oorgang na IFRS.

- Al die eiendomme van die Universiteit Stellenbosch sal nie gelyktydig in die oop mark geplaas word nie.
- Waar daar titelbeperkings teen eiendomme geregistreer is wat die verkope daarvan beperk of verhoed, sal sodanige titelbeperkings, waar moontlik, by wyse van die Wet op Opheffing van Beperkings, no. 84 van 1967, opgehef word voordat die eiendomme in die mark geplaas word.

	2017	2016
	R000	R000
67	192	
43 101	41 650	
38 667	40 052	
131 654	76 344	
213 489	158 237	
(11 078)	(13 449)	
202 411	144 790	

3. RENTEDRAENDE LENINGS

Een lening by die staat met 'n vaste rentekoers in gelyke halfjaarlikse betalings eindende 2018 terugbetaalbaar

Verskeie lenings by ander finansiële instellings met verskillende rentekoers en termyne in halfjaarlikse betalings terugbetaalbaar	
Bankfasiliteit vir die finansiering van die Universiteit se verskillende motorskemas	
Bruikhuurverpligting	
Min: Gedeelte binne een jaar terugbetaalbaar	

Die aflosdatums van rentedraende lenings is soos volg:

Binne een jaar	67	3 225
Tussen twee en vyf jaar	44 434	40 244
Ná vyf jaar	168 988	114 768
	213 489	158 237

Die gemiddelde rentekoers ten opsigte van lenings beloop soos aan die jaareinde 15,6% (2016: 13,6%). Motorlenings deur werknelmers verskuldig word by handels- en ander debiteure (verwys na aantekening 8) ingesluit. Al die lenings, met uitsondering van die motorskemas, het vaste rentekoers. Die rentekoers van motorskemas is aan die prima koers gekoppel.

Die minimum bruikhuurbetalings is betaalbaar soos volg:

Binne een jaar	17 507	10 781
Tussen twee en vyf jaar	88 248	54 337
Ná vyf jaar	541 706	310 896
Totale betalings	647 461	376 014
Min: finansieringskoste betaalbaar	(515 807)	(299 670)
	131 654	76 344

Die huidige waarde van bruikhuurbetalings is soos volg:

Binne een jaar*	(8 014)	(4 505)
Tussen twee en vyf jaar*	(28 024)	(15 333)
Ná vyf jaar	167 692	96 182
	131 654	76 344

*Rente gekapitaliseer in aanvanklike periodes van die huur het kapitale terugbetaalings oorskry

4. EIENDOM, BOEKЕ EN TOERUSTING

	2017			2016		
	Kosprys	Opgehoede waardevermindering	Netto dra-bedrag	Kosprys	Opgehoede waardevermindering	Netto dra-bedrag
	R000	R000	R000	R000	R000	R000
Grond	15 679	-	15 679	15 679	-	15 679
Geboue	5 397 766	1 069 060	4 328 706	4 992 336	893 939	4 098 397
Rekenaartoerusting	455 677	368 682	86 995	413 853	345 988	67 865
Ander toerusting en voertuie	1 079 571	426 907	652 664	1 028 134	427 290	600 843
Biblioteekboeke	668 260	668 260	-	673 955	673 955	-
	7 616 953	2 532 909	5 084 044	7 123 956	2 341 171	4 782 785

	Grond	Geboue	Rekenaar-toerusting	Ander toerusting en voertuie	Biblioteek-boeke	Totaal						
						R000	R000					
2017												
Rekonsiliasie van die drabedrag:												
Kosprys aan die begin van die jaar	15 679	5 238 213	413 853	1 028 134	673 955	7 369 834						
Min: Owerheidstoekenning	-	(245 877)	-	-	-	(245 877)						
Herstateerde kosprys	15 679	4 992 336	413 853	1 028 134	673 955	7 123 957						
Opgehoede waardevermindering aan die begin van die jaar	-	(893 939)	(345 988)	(427 290)	(673 955)	(2 341 171)						
Netto begindraawaarde	15 679	4 098 397	67 865	600 844	-	4 782 785						
Netto toevoegings en vervreemdings Waardevermindering per gekonsolideerde inkomstestaat	-	323 271	65 159	114 528	81 660	584 618						
Netto einddraawaarde	15 679	4 328 706	86 995	652 664	-	5 084 044						

	Grond	Geboue	Rekenaar-toerusting	Ander toerusting en voertuie	Biblioteek-boeke	Totaal						
						R000	R000					
2016												
Rekonsiliasie van die drabedrag:												
Kosprys aan die begin van die jaar	15 679	4 646 754	385 736	915 815	576 588	6 540 573						
Min: Owerheidstoekenning	-	(242 509)	-	-	-	(242 509)						
Herstateerde kosprys	15 679	4 404 245	385 736	915 815	576 588	6 298 063						
Opgehoede waardevermindering aan die begin van die jaar	-	(673 462)	(317 431)	(273 863)	(576 588)	(1 841 344)						
Netto begindraawaarde	15 679	3 730 783	68 305	641 953	-	4 456 719						
Netto toevoegings en vervreemdings Waardevermindering per gekonsolideerde inkomstestaat	-	453 441	44 088	17 840	98 568	613 938						
Netto einddraawaarde	15 679	4 098 397	67 865	600 843	-	4 782 785						

Die register met volledige besonderhede van grond en geboue is by die kantore van die Universiteit beskikbaar.
Eiendom op Stellenbosch waarop 'n notariële verband ter waarde van R191,6 miljoen (2016: R191,6 miljoen) geregistreer is, word by grond ingesluit. Die regte ingevolge die verhuringsooreenkoms is aan die finansierder gesedeer. Werk in proses ter waarde van R404,9 miljoen (2016: R507,4 miljoen) word by die koste van geboue ingesluit. Geen waardevermindering word ten opsigte van werk in proses erken nie. Die Universiteit huur eiendomme deur middel van bruikhure met termyne wat wissel van 15 tot 20 jaar en dit word ingesluit by die koste en opgehoede waardevermindering van geboue.

5. ONTASBARE BATES

	2017			2016		
	Kosprys	Opgehoede amortisasie	Netto dra-bedrag	Kosprys	Opgehoede amortisasie	Netto dra-bedrag
	R000	R000	R000	R000	R000	R000
Oracle HRMS	13 913	13 913	-	13 913	13 913	-
Klandisiewaarde	5 158	-	5 158	2 144	-	2 144
	19 071	13 913	5 158	16 057	13 913	2 144
	2017	2016		R000	R000	

6. LANGTERMYNBELEGGINGS

Die billike waardes van langtermynbeleggings soos op 31 Desember is soos volg:

Kapitale markte	938 053	683 733
Aandele	7 205 382	6 590 649
Genoteerde aandele	7 202 658	6 586 485
Ongenooteerde aandele	2 724	4 164
Geldmark	743 049	597 851
Ander	2 224	2 096
	8 888 708	7 893 329

Die gemiddelde rentekoers wat soos aan die jaareinde op staatseffekte van toepassing was, is 8,5% (2016: 9,1%) en op vaste deposito's 6,25% (2016: 6,5%).

Die Universiteit se beleggingsportefeuilles word deur professionele batebestuurders onder die toesig van die Beleggingskomitee van die Raad bestuur.

	2017	2016		2017	2016
	R000	R000		R000	R000
7. BELEGGING IN GEASSOSIEERDE EN FILIAAL MAATSKAPPYE					
7.1 BELEGGING IN GEASSOSIEERDE MAATSKAPPYE					
Name		Getal aandele	Belang en effektiewe stemreg		
Unistel Geneeskundige Laboratoriums (Edms) Bpk		350	35,0%		
Stellenbosch Nanofiber Company (Edms) Bpk		557	22,3%		
GeoSUN Africa (Edms) Bpk		30	25,0%		
Custos Media Technologies (Edms) Bpk		856	26,3%		
Bridgiot (Edms) Bpk		400	36,5%		
Surfactant Medical Technologies (Edms) Bpk		5 000	50,0%		
Vulamanz (Edms) Bpk		48	40,0%		
Sun Magnetics (Edms) Bpk		48	40,0%		
7.1.1 Unistel Geneeskundige Laboratoriums (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar		3 259	5 661		
Netto aandeel in wins/(verlies) van geassosieerde maatskappy		1 027	(2 402)		
Deel van voorbelaste wins/(verlies)		2 088	(1 375)		
Deel van belasting		(623)	(615)		
Dividende verdien		(438)	(412)		
Saldo aan die einde van die jaar		4 286	3 259		
7.1.2 Stellenbosch Nanofiber Company (Edms) Bpk					
Belegging gemaak		2 992	-		
Netto aandeel in verlies van geassosieerde maatskappy		(2 876)	-		
Saldo aan die einde van die jaar		116	-		
7.1.3 GeoSUN Africa (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar		1 162	744		
Netto aandeel in (verlies)/wins van geassosieerde maatskappy		(136)	418		
Saldo aan die einde van die jaar		1 026	1 162		
7.1.4 Custos Media Technologies (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar		343	-		
Belegging gemaak		1 700	1 500		
Netto aandeel in verlies van geassosieerde maatskappy		(1 262)	(1 157)		
Saldo aan die einde van die jaar		781	343		
7.1.5 Bridgiot (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar		289	-		
Belegging gemaak		-			
Netto aandeel in (verlies)/wins van geassosieerde maatskappy		(437)	288		
Aanpassing aan netto aandeel in verlies beperk tot nul		148	-		
Saldo aan die einde van die jaar		-	289		
7.1.6 Surfactant Medical Technologies (Edms) Bpk					
Belegging gemaak			5	-	
Netto aandeel in verlies van geassosieerde maatskappy			(997)	-	
Aanpassing aan netto aandeel in verlies beperk tot nul			992	-	
Saldo aan die einde van die jaar			-	-	
7.1.7 Vulamanz Water Systems (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar				-	-
Belegging gemaak				-	
Netto aandeel in verlies van geassosieerde maatskappy				(898)	(1)
Aanpassing aan netto aandeel in verlies beperk tot nul				898	-
Saldo aan die einde van die jaar				-	-
7.1.8 Sun Magnetics (Edms) Bpk					
Saldo aan die begin van die jaar				202	-
Belegging gemaak				-	
Netto aandeel in (verlies)/wins van geassosieerde maatskappy				(20)	201
Saldo aan die einde van die jaar				182	202
Totale belegging in geassosieerde				6 391	5 254
7.1.9 Bates, laste en wins van Unistel Geneeskundige Laboratoriums (Edms) Bpk					
Niebedryfsbates				9 710	9 159
Bedryfsbates				16 803	14 355
Totale bates				26 513	23 514
Langtermynlaste				2 365	3 272
Bedryfslaste				4 061	1 083
Totale laste				6 426	4 355
Wins				2 604	4 912
7.1.10 Bates, laste en verlies van Stellenbosch Nanofiber Company (Edms) Bpk					
Niebedryfsbates				3 474	4 301
Bedryfsbates				17 475	6 705
Totale bates				20 949	11 006
Niebedryfslaste				-	-
Bedryfslaste				225	334
Totale laste				225	334
Verlies				(10 366)	(4 575)

	2017	2016		2017	2016
	R000	R000		R000	R000
7.1.11 Bates, laste en wins van GeoSUN Africa (Edms) Bpk			7.2 BELEGGING IN FILIAAL MAATSKAPPYE		
Niebedryfsbates	237	306	7.2.1 Bates, laste en wins van Stellenbosch Trust		
Bedryfsbates	2 141	2 557	Niebedryfsbates	1 677 587	1 537 603
Totale bates	<u>2 378</u>	<u>2 863</u>	Bedryfsbates	45 287	43 835
Niebedryfslaste	150	-	Totale bates	<u>1 722 874</u>	<u>1 581 438</u>
Bedryfslaste	394	2	Niebedryfslaste	-	-
Totale laste	<u>544</u>	<u>2</u>	Bedryfslaste	87 668	90 530
Wins	113	1 671	Totale laste	87 668	90 530
			Omvattende inkomste vir die jaar	418 593	377 764
7.1.12 Bates, laste en verlies van Custos Media Technologies (Edms) Bpk			7.2.2 Bates, laste en wins/(verlies) van InnovUS Tegnologie Oordrag (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	147	134	Niebedryfsbates	11 615	7 082
Bedryfsbates	3 981	3 192	Bedryfsbates	1 259	1 200
Totale bates	<u>4 128</u>	<u>3 326</u>	Totale bates	<u>12 874</u>	<u>8 282</u>
Niebedryfslaste	6 007	1 790	Niebedryfslaste	5 984	-
Bedryfslaste	107	1 347	Bedryfslaste	409	2 569
Totale laste	<u>6 114</u>	<u>3 137</u>	Totale laste	6 393	2 569
Verlies	(5 136)	(2 826)	Omvattende inkomste/(verlies) vir die jaar	3 870	(1 491)
7.1.13 Bates, laste en (verlies)/wins van Bridgiot (Edms) Bpk			7.2.3 Bates, laste en wins van USB Bestuursontwikkeling Bpk		
Niebedryfsbates	116	6	Niebedryfsbates	5 954	3 774
Bedryfsbates	3 325	713	Bedryfsbates	37 565	32 474
Totale bates	<u>3 441</u>	<u>719</u>	Totale bates	<u>43 519</u>	<u>36 248</u>
Niebedryfslaste	600	-	Niebedryfslaste	239	1 898
Bedryfslaste	3 313	-	Bedryfslaste	17 093	10 300
Totale laste	<u>3 913</u>	<u>-</u>	Totale laste	<u>17 332</u>	<u>12 198</u>
(Verlies)/wins	(1 159)	719	Omvattende inkomste vir die jaar	392	90
7.1.14 Bates, laste en verlies van Surfactant Medical Technologies (Edms) Bpk			7.2.4 Bates, laste en wins van Aquastel (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	779	-	Niebedryfsbates	1 744	1 573
Bedryfsbates	1 788	-	Bedryfsbates	40	57
Totale bates	<u>2 567</u>	<u>-</u>	Totale bates	<u>1 784</u>	<u>1 630</u>
Niebedryfslaste	4 547	-	Niebedryfslaste	-	-
Bedryfslaste	23	-	Bedryfslaste	323	320
Totale laste	<u>4 570</u>	<u>-</u>	Totale laste	<u>323</u>	<u>320</u>
Verlies	(1 944)	-	Omvattende inkomste vir die jaar	151	555
7.1.15 Bates, laste en verlies van Vulamanz Water Systems (Edms) Bpk			7.2.5 Bates, laste en wins van Sun Media Stellenbosch (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	10	10	Niebedryfsbates	832	58
Bedryfsbates	729	536	Bedryfsbates	5 049	6 161
Totale bates	<u>739</u>	<u>546</u>	Totale bates	<u>5 881</u>	<u>6 219</u>
Niebedryfslaste	-	-	Niebedryfslaste	-	-
Bedryfslaste	795	-	Bedryfslaste	2 501	3 061
Totale laste	<u>795</u>	<u>-</u>	Totale laste	<u>2 501</u>	<u>3 061</u>
Verlies	(2 244)	(1 249)	Omvattende inkomste vir die jaar	730	861
7.1.16 Bates, laste en wins van Sun Magnetics (Edms) Bpk					
Niebedryfsbates	97	31			
Bedryfsbates	1 671	861			
Totale bates	<u>1 768</u>	<u>892</u>			
Niebedryfslaste	-	-			
Bedryfslaste	83	45			
Totale laste	<u>83</u>	<u>45</u>			
Wins	848	505			

	2017	2016
	R000	R000
7.2.6 Bates, laste en wins/(verlies) van Stellenbosch Wind Energy Technologies (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	18	150
Bedryfsbates	31	93
Totale bates	<u>49</u>	243
Niebedryfslaste	5 765	5 747
Bedryfslaste	-	41
Totale laste	<u>5 765</u>	5 788
Omvattende inkomste/(verlies) vir die jaar	<u>20</u>	(583)

	2017	2016
	R000	R000
7.2.7 Bates, laste en wins van Stellenbosch Universiteit Sportprestasie-Instituut (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	8 580	8 659
Bedryfsbates	<u>7 013</u>	3 741
Totale bates	<u>15 593</u>	12 400
Niebedryfslaste	475	913
Bedryfslaste	<u>2 423</u>	2 089
Totale laste	<u>2 898</u>	3 002
Omvattende inkomste vir die jaar	<u>4 312</u>	2 046

	2017	2016
	R000	R000
7.2.8 Bates, laste en (verlies)/wins LaunchLab (Edms) Bpk		
Niebedryfsbates	6 470	8 989
Bedryfsbates	<u>9 699</u>	5 428
Totale bates	<u>16 169</u>	14 417
Niebedryfslaste	-	598
Bedryfslaste	<u>3 191</u>	2 206
Totale laste	<u>3 191</u>	2 804
Omvattende (verlies)/inkomste vir die jaar	<u>(304)</u>	210

	2017	2016
	R000	R000
7.2.9 Bates, laste en wins van Die Stellenbosch Ontwikkelingstrust		
Niebedryfsbates	33 176	33 176
Bedryfsbates	<u>24 797</u>	23 386
Totale bates	<u>57 973</u>	56 562
Niebedryfslaste	-	-
Bedryfslaste	<u>4 026</u>	4 026
Totale laste	<u>4 026</u>	4 026
Omvattende inkomste vir die jaar	<u>15 011</u>	14 933

	2017	2016
	R000	R000
7.2.10 Bates, laste en wins van Stellenbosch Regsfakulteit Trust		
Niebedryfsbates	38 229	42 278
Bedryfsbates	<u>16 131</u>	-
Totale bates	<u>54 360</u>	42 278
Niebedryfslaste	-	-
Bedryfslaste	-	-
Totale laste	-	-
Omvattende inkomste vir die jaar	<u>2 021</u>	201

	2017	2016
	R000	R000
7.2.11 Bates, laste en wins van Stellenbosch Finansieringsvennootskap		
Niebedryfsbates	-	21 131
Bedryfsbates	<u>32 824</u>	52 295
Totale bates	<u>32 824</u>	73 426
Niebedryfslaste	-	-
Bedryfslaste	<u>4 234</u>	11 409
Totale laste	<u>4 234</u>	11 409
Omvattende inkomste vir die jaar	<u>9 443</u>	13 533

8. HANDELS- EN ANDER DEBITEURE

Studentegelde	103 046	75 482
Studentegelde verskuldig	264 086	197 498
Min: Toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentegelde	(161 040)	(122 016)
Studentelenings	105 308	112 262
Studentelenings verskuldig	236 053	212 271
Min: Waardedaling weens niemarkverwante rentekoerse	(23 974)	(21 884)
Min: Toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentelenings	(106 771)	(78 125)
Handelsdebiteure	98 215	132 828
Handelsdebiteure verskuldig	102 844	136 187
Min: Toelaag vir kredietverliese ten opsigte van handelsdebiteure	(4 629)	(3 359)
Motorlenings	44 651	45 173
Rente en dividende op beleggings ontvangbaar	10 556	18 630
Versekeringsseis ontvangbaar	12 769	21 368
Ander	113 518	63 817
Min: Langtermyngedeelte van motorlenings	488 062	469 560
Min: Langtermyngedeelte van studentelenings voor inagneming van toelaag vir kredietverliese	(30 267)	(30 088)
	(201 604)	(178 322)
	<u>256 191</u>	<u>261 150</u>

Verwys na aantekening 28 vir bedrae uitstaande deur verwante partye wat hierbo ingesluit is.

Alle niebedryfsdebiteure is binne vyf jaar vanaf die finansiële jaareinde ontvangbaar.

STUDENTEGELDE

Die grootste komponent van uitstaande studentegelde is deur voormalige studente verskuldig. Die skuld word op grond van historiese invorderingsukses beoordeel. Die waarskynlikheid van invordering word oorweeg en 'n toelaag vir kredietverliese word op grond daarvan erken. Die waarskynlikheid vir die invordering van skuld word kleiner na gelang die skuld ouer raak en gevvolglik word 'n groter toelaag vir ouer skuld erken. 'n Hoër persentasie word toegepas op skuld wat vir invordering aan die prokureur oorhandig is.

Die ouderdomsontleding van uitstaande studentegelde ten opsigte waarvan 'n waardedaling erken is, is soos volg:

Een jaar	124 571	80 450
Tussen een en vyf jaar	10 264	14 179
Vyf jaar en ouer	8 505	9 276
Oorhandig	120 746	93 592
Totaal	<u>264 086</u>	<u>197 498</u>

Die beweging in die toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentegelde is soos volg:

Saldo aan die begin van die jaar	122 016	92 554
Verhoging in voorsiening vir die jaar	39 958	30 611
Bedrae gedurende die jaar as onverhaalbaar afgeskryf	(934)	(1 149)
Saldo aan die einde van die jaar	<u>161 040</u>	<u>122 016</u>

Die verhoging in die toelaag vir die jaar, asook onverhaalbare skuld afgeskryf, word in die gekonsolideerde inkomstestaat onder 'Ander bedryfsuitgawes' getoon.

2017	2016
R000	R000

STUDENTELENINGS

Studentelenings word teen laer as markverwante rentekoerse toegestaan. 'n Waardedaling ten opsigte van uitstaande studentelenings word by erkenning van die lening bereken. Studentelenings word as delgingspligtig of niedelgingspligtig gekategoriseer. 'n Toelaag vir kredietverliese ten opsigte van hulle lenings word gegrond op historiese inligting volgens die kategorie waarin die student val. Soos aan die jaareinde het studente wat nie delgingspligtig was nie, se lenings R79,5 miljoen (2016: R74,2 miljoen) beloop en geen toelaag vir kredietverliese word ten opsigte van hierdie groep nodig geag nie. Studente wat delgingspligtig was, se lenings het R156,5 miljoen (2016: R138,1 miljoen) beloop, waarvan R39,4 miljoen (2016: R41,9 miljoen) nie agterstallig was nie. Geen toelaag vir kredietverliese word nodig geag vir die lenings wat nie agterstallig is nie. Agterstallige studentelenings het R117,1 miljoen (2016: R96,2 miljoen) beloop. Die agterstallige studentelenings word jaarliks vir die skep van 'n toelaag vir kredietverliese oorweeg.

Die beweging in die toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentelenings is soos volg:

Saldo aan die begin van die jaar	78 125	64 723
Verhoging in voorsiening vir die jaar	29 355	13 719
Bedrae gedurende die jaar as onverhaalbaar afgeskryf	(710)	(317)
Saldo aan die einde van die jaar	106 771	78 125

Die verhoging in die toelaag vir die jaar; asook onverhaalbare skulde afgeskryf, word in die gekonsolideerde inkomstestaat onder 'Ander bedryfsuitgawes' getoon.

HANELS- EN ANDER DEBITEURE

Soos aan die jaareinde beloop handelsdebitore en ander debiteure wat ten volle presteer, R157,6 miljoen (2016: R144,7 miljoen).

Ander debiteure sluit 'n aantal kleiner debiteure in wat nie 'n beduidende geskiedenis van wanbetaling toon nie en waarvan die kredietwaardigheid goed is. Weens die aard van inkomste gehef, wat hoofsaaklik bestaan uit navorsingsverwante inkomste waaroor kontrakte bestaan, word debiteure jonger as vier maande nie vir toelating vir kredietverliese oorweeg nie. Die ouderdomsonleding van agterstallige debiteure is soos volg:

Tussen een en vier maande	45 696	44 317
Ouer as vier maande	21 248	28 996
Totaal	66 944	73 313

Debitore ouer as vier maande word vir toelating vir kredietverliese oorweeg. Die beweging in die toelaag vir kredietverliese ten opsigte van debitore is soos volg:

Saldo aan die begin van die jaar	3 359	4 677
Verhoging/(verlaging) in voorsiening vir die jaar	5 021	(589)
Bedrae gedurende die jaar as onverhaalbaar afgeskryf	(3 751)	(729)
Saldo aan die einde van die jaar	4 629	3 359

MOTORLENINGS

Die invorderbaarheid van motorlenings wat deur werknemers verskuldig is, word as hoogs waarskynlik geag en gevoglik word geen toelaag vir kredietverliese ten opsigte van hierdie kategorie geskep nie (verwys na aantekening 3).

RENTE EN DIVIDENDE OP BELEGGINGS ONTVANGBAAR

Die bedrae is van die Universiteit se beleggingsbestuurders ontvangbaar. Die Universiteit se beleggingsportefeuilles word deur professionele batebestuurders bestuur en die bedrae word dus as ten volle invorderbaar beskou.

2017	2016
R000	R000

9. UITGESTELDE BELASTING

Die beweging in die uitgesteldebelasting-bate en -las is soos volg:

Saldo aan die begin van die jaar	2 277	2 934
Beweging gedurende die jaar:		
Tydelike verskille ten opsigte van eiendom, boeke en toerusting	(392)	(657)
Saldo aan die einde van die jaar	1 885	2 277

Die uitgesteldebelasting-saldo bestaan uit die volgende:

Tydelike verskille ten opsigte van eiendom, boeke en toerusting - bate	1 885	2 875
Tydelike verskille ten opsigte van eiendom, boeke en toerusting - las	-	(598)
Saldo aan die einde van die jaar	1 885	2 277

'n Uitgesteldebelasting-bate word vir belastingverliese erken slegs in die mate waartoe verhaling waarskynlik is.

Die beweging in uitgestelde belasting vir die jaar word by 'Ander bedryfsuitgawes' ingesluit in die gekonsolideerde inkomstestaat.

10. VOORRAAD

Voorraad bestaan uit die volgende items:

Skryfbehoeftes	1 697	424
Verbruikbare material	4 974	4 508
	6 671	4 932

11. BEDRYFSHUURBATE

Die netto bedryfshuurbate is soos volg saamgestel:

Bedryfshuurbate	1 404	828
Bedryfshuurlas	-	-
	1 404	828

Die verwagte beweging in die netto bedryfshuurbate is soos volg:

Bedryfshuurbate	1 404	828
Binne een jaar ontvangbaar	(200)	(67)
Binne twee tot vyf jaar ontvangbaar	(710)	(761)
Na vyf jaar ontvangbaar	(494)	-
	-	-

12. HANELS- EN ANDER KREDITEURE

Handelskediteure	20 293	29 019
Studentegelde vooruit ontvang	131 299	113 037
Opgelope vergoedingskoste	62 656	53 862
Opgelope uitgawes	50 III	62 792
Opgelope verlofverpligting	180 193	169 353
Inkomste anders as studentegelde vooruit ontvang	319 346	212 036
NRF deposito	71 800	71 800
Interstruktuursaldo's (STIAS, WAT, MGD)	79 160	80 189
Ander	134 867	79 118
	1 049 726	871 206

Verwys na aantekening 28 vir bedrae betaalbaar aan verwante partye wat hierbo ingesluit is.

2017	2016
R000	R000

13. VERPLIGTINGS

Die volgende verpligtings het soos op 31 Desember met betrekking tot geboue, biblioteekboeke en -tydskrifte bestaan ten opsigte van kapitaalkontrakte goedgekeur of bestellings geplaas:

Geboue	134 490	270 390
Biblioteekboeke en -tydskrifte	621	356
	135 111	270 746

14. PERSONEELKOSTE

Vergoeding en byvoordele	2 298 704	2 137 173
Toename in die voorsiening vir personeelvoordele deur die gekonsolideerde inkomstestaat	32 877	34 955
Toename in die voorsiening vir langdiensvoordele deur die gekonsolideerde inkomstestaat	43	74
	2 331 624	2 172 202
Aktuariële (wins)/verlies ingesluit in omvattende inkomste	(7 381)	23 447
	2 324 243	2 195 649

Die getal permanente werknemers (wat vaste termyn werknemers insluit) is 3 443 (2016: 3 441).

Die getal niepermanente werknemers is 1 464 (2016: 1 365).

15. PERSONEELKOSTE: UITVOERENDE BESTUUR

Die volgende inligting ten opsigte van bedrae wat werklik gedurende die finansiële jaar toegeval het, word verskaf om aan die Wet op Hoër Onderwys (no. 101 van 1997, soos gewysig) en die Regulasies vir Jaarlikse Verslagdoening deur Hoër Onderwysinstellings (afdeling 7.8) te voldoen.

Naam	Amp	Aard	Totale waarde 2017	Tydperk	Totale waarde 2016	Tydperk
			R000	R000	R000	R000
Prof WJS de Villiers	Rektor en Visekanselier	Vergoeding uitbetaal	4 239	Jan – Des 2017	4 001	Jan – Des 2016
		Bonus uitbetaal	330	Jan – Des 2017	300	Jan – Des 2016
Prof A Schoonwinkel	Viserektor (Leer en Onderrig)	Vergoeding uitbetaal	2 377	Jan – Des 2017	2 195	Jan – Des 2016
		Verlof uitbetaal	-		81	Jan – Des 2016
Prof SA du Plessis	Aangewese Bedryfshoof	Vergoeding uitbetaal	2 309	Jan – Des 2017	-	
Prof TE Cloete	Viserektor (Navorsing, Innovasie en Nagraadse studies)	Vergoeding uitbetaal	2 325	Jan – Des 2017	2 173	Jan – Des 2016
		Addisionele vergoeding betaal	-		3	Jan – Des 2016
Prof L van Huyssteen	Bedryfshoof	Vergoeding uitbetaal	2 961	Jan – Des 2017	2 794	Jan – Des 2016
		Verlof uitbetaal	320	Jan – Des 2017	-	
Prof NN Koopman	Viserektor (Sosiale impak, Transformasie en Personeel)	Vergoeding uitbetaal	2 348	Jan – Des 2017	1 735	Jun – Des 2016
		Verlof uitbetaal	155	Jan – Des 2017	-	
Prof HC Klopper	Viserektor (Strategie en Internasionalisasie)	Addisionele vergoeding uitbetaal	-		385	Jun – Des 2016
		Vergoeding uitbetaal	2 315	Jan – Des 2017	910	Aug – Des 2016

Betaling aan Raadslede vir die bywoning van Raads- en komiteevergaderings:

Betaal aan	Getal lede	Bywoning van vergaderings Gemiddelde waarde	Terugbetaling van uitgawes Totale waarde
		R000	R000
Raadsvoorsitter	1	-	-
Raadslede	29	-	123

Geen vergoeding word vir die bywoning van Raads- en komiteevergaderings aan Raads- of komiteelede betaal nie.

	2017	2016
	R000	R000
16. TOTALE UITGAWES		
Totale uitgawes sluit die volgende in:		
Waardevermindering en amortisasie		
Geboue	92 962	85 827
Rekenaartoerusting	46 029	44 529
Ander toerusting en voertuie	62 708	58 948
Biblioteekboeke	81 660	98 568
Amortisasie	86	-
	283 445	287 872

Ander bedryfsuitgawes

Beurse	455 974	441 887
Huur	67 130	75 015
- Geboue	52 154	64 713
- Toerusting	14 976	10 302
Instandhouding en herstelwerk	156 616	136 565
Ouditeursvergoeding	5 185	4 629
Vir statutêre audit	2 695	2 315
- Voorsiening vir huidige jaar	-	235
- Ondervorsiening in vorige jaar	2 285	1 576
Vir ander ouditdienste	205	503
Vir ander konsultasiedienste	4 465	2 759
Interne audit	1 215	2 106
Forensiese audit		
Toename in toelaag vir kredietverliese ten opsigte van studentegelde, studentelennings en handelsdebiteure	71 030	43 875
Waardedaling van beleggings	135 690	-
Ander uitgawes ¹	1 425 174	1 385 653
	2 322 479	2 092 489
Beurse deur US bestuur	767 393	724 503
- Eie fondse en navorsingskontrakte	455 974	441 887
- Agentskapsverhouding (insl. NSFAS)	298 435	282 616
- Gapingsbefondsing	12 984	-

¹Ander uitgawes sluit onder andere navorsingsuitgawes, konsultasie- en ander dienste, reis- en verblyfkoste en nutsdienste in

	2017	2016
	R000	R000
17. RENTE EN DIVIDENDE VERDIEN		
Rente ontvang		
- bedryfsbeleggings	59 312	46 693
- niebedryfsbeleggings	117 762	127 511
- ander	57 971	55 594
Dividende ontvang	109 404	88 443
	344 449	318 241
18. GEREALISEERDE WINS BY VERVREEMDING VAN BELEGGINGS		
Wins uit billikewaarde-reserwe gerealiseer		
	758 368	327 049
19. RENTE ONTVANG		
Bedrag aan die begin van die jaar ontvangaar		
	18 630	15 687
Bedrag in gekonsolideerde inkomstestaat		
	235 045	229 798
Bedrag aan die einde van die jaar ontvangaar		
	(10 556)	(18 630)
	243 119	226 855
20. DIVIDENDE ONTVANG		
Bedrag aan die begin van die jaar ontvangaar		
	-	-
Bedrag in gekonsolideerde inkomstestaat		
	109 404	88 443
Bedrag aan die einde van die jaar ontvangaar		
	-	-
	109 404	88 443
21. FINANSIERINGSKOSTE BETAAL		
Bedrag aan die begin van die jaar betaalbaar		
	-	-
Bedrag in gekonsolideerde inkomstestaat		
	34 948	18 041
Aanpassing vir nie-kontantvloei items		
	(7 377)	(17 911)
Bedrag aan die einde van die jaar betaalbaar		
	(16 045)	-
	11 526	130
22. REKONSILIASIE VAN LASTE VOORTSPRUITEND UIT FINANSIERINGSAKTIWITEITE		
Bedrag aan die begin van die jaar		
	158 239	114 964
Nie-kontantvloei items:		
Bruikhure		
	48 218	45 000
Opgelope finansieringskoste		
	20 491	8 652
Minus:		
Finansieringskoste betaal		
	(13 399)	(7 161)
Kapitale terugbetalings		
	(58)	(3 216)
Balans aan die einde van die jaar		
	213 491	158 239

	2017	2016
	R000	R000
23. REKONSILIASIE VAN SURPLUS MET KONTANTVLOEIE		
Surplus volgens die gekonsolideerde inkomstestaat	901 971	740 823
Aanpassings vir:		
Gerealiseerde wins by vervoerding van beleggings	(758 368)	(327 049)
Rente en dividende ontvang	(344 449)	(318 241)
Finansieringskoste	34 948	18 041
Wins by die vervoerding van eiendom, boeke en toerusting	(4 875)	(6 118)
Terugskryf van waardedaling van eiendom	-	(22 565)
Toename in voorsiening vir verlofgratifikasie	10 840	14 865
Toename in voorsiening vir personeelvoordele	32 920	35 029
Toename in toelaag vir kredietverliese tov studentegelde, studentelenings en handels-debiteure	71 030	43 875
Waardevermindering	283 445	287 872
Waardedaling van beleggings	135 690	-
Toename/(Afname) in belegging in geassosieerde maatskappye	3 018	(1 151)
Aanpassing op bedryfshuurbate	(576)	(8 726)
Donaasie van eiendom, boeke en toerusting	(16 787)	(4 578)
Bedryfsinkomste voor bedryfskapitaalveranderings	348 808	452 077
Verandering in bedryfskapitaal	61 019	15 377
(Toename)/Afname in handels- en ander debiteure	(82 073)	2 246
Toename in voorraad	(1 739)	(846)
Toename in handels- en ander krediteure en personeelvoordele	144 255	5 250
Afname in bedryfshuurbate	576	8 726
Kontant deur bedrywighede gegenereer	409 825	467 454

24. KONTANT EN KONTANTEKWALENTE

Gunstige banksaldo's	192 205	278 634
Korttermynbeleggings in kontant	581 910	473 490
	774 115	752 124

Die gemiddelde rentekoers vir 2017 ten opsigte van kontant en kontantekwaleente beloop soos aan die jaareinde 8,1% (2016: 8%).

Die Universiteit se fasiliteite by banke wat jaarliks hersien word

204 932   171 055

Soos aan die jaareinde was net 'n gedeelte van die fasilitet vir motorlenings opgeneem. Die gedeelte wat opgeneem is, word by rentedraende lenings ingesluit. Verwys na aantekening 3.

25. FINANSIELLE RISIKOBESTUUR

Die Universiteit se aktiwiteite stel hom aan sekere besigheids- en finansiële risiko's, naamlik markrisiko, kredietrisiko en likiditeitsrisiko, bloot. Die Universiteit se oorkoepelende risikobestuursprogram fokus op die geïdentifiseerde bedryfsrisiko's sowel as die onvoorspelbaarheid van finansiële markte en poog om die potensieel nadelige uitwerking op die Universiteit te minimaliseer.

25.1 BESIGHEIDSRIKO'S

Die hoofbesigheidsrisiko's van die Universiteit, soos deur die Bestuur geïdentifiseer, sien soos volg daaruit:

- Die pas van transformasie en verbreding van toeganklikheid.
- Die groeiende druk op die ongeoormerkte staatsubsidie aan universiteite.
- Infrastruktuurtekte en die hoë koste van deurlopende instandhouding van fasiliteite.
- Druk op studie- en inwoningsgelde agt sektorwyse protesaksies (#FeesMustFall).
- Sektorwyse regulering van studentegelde.

Hierdie risiko's word deurlopend gemoniteer en die gepaste stappe gedoen om dit ten beste te bestuur.

	2017	2016
	R000	R000

25.2 MARKRISIKO

Die aktiwiteite van die Universiteit stel hom aan verskeie markrisiko's, insluitende valutarisiko, prysrisiko en rentekoersrisiko, bloot.

(a) VALUTARISIKO

As gevolg van internasionale transaksies in ander geldeenhede as die Suid-Afrikaanse rand (die Universiteit se funksionele geldeenheid), word die Universiteit aan valutarisiko blootgestel. Hierdie risiko spruit uit toekomstige finansiële transaksies asook erkende bates en laste, wat veral in VS-dollar, pond en euro gedenomineer is. Valutarisiko van toekomstige finansiële transaksies word bestuur deur vooruitdekking deur middel van valutatermynkontrakte uit te neem.

Indien die wisselkoers soos op 31 Desember 2017 met 5,0% verstewig/verswak het, met alle ander faktore konstant, sou die surplus vir die jaar soos volg vergroot/(verklein) het:

CHF	1	
EURO	59	39
GBP	67	27
SEK	-	2
USD	240	397
	367	465

Valutatermynkontrakte word aangegaan om die blootstelling aan wisselkoersskommelings ten opsigte van sekere transaksies te bestuur. 'n Omsigtige benadering met betrekking tot vooruitdekking word gehandhaaf.

Op 30 November 2015 het die US Raad goedgekeur dat wisselkoersverliese wat ontstaan a.g.v die verskil tussen die wisselkoers gebruik vir begrotingsdoeleindes en die koers soos waarteen die Biblioteek se buitelandse betalings werklik aangegaan word, uit die wisselkoerswinste op buitelandse beleggings befonds word.

Die volgende bedryfsbates en -laste ten opsigte van buitelandse valutatransaksies, soos in die gekonsolideerde staat van finansiële posisie getoon, word nie deur valutatermynkontrakte vooruit gedek nie:

	Valuta 2017	Rand- waarde 2017	Valuta 2016	Rand- waarde 2016
	000	R000	000	R000
Handelsdebiteure				
CHF	2	28	-	-
SEK	-	-	32	46
EURO	82	1 187	54	770
GBP	82	1 337	33	542
USD	396	4 794	588	7 931
Netto valatabate		7 346		9 289

2017	2016
R000	R000

(b) PRYSRISIKO

Die Universiteit word aan prysrisiko ten opsigte van genoteerde beleggings beskikbaar vir verkoop blootgestel. Indien die aandeleprys van die aandele komponent van die portefeuille soos op 31 Desember 2017 met 10,0% gestyg/gedaal het en alle ander faktore konstant gebly het, sou die billikewaarde-reserwe vir genoteerde aandele met R720,3 miljoen (2016: R658,6 miljoen) vermeerder/vermindert het. 'n 10,0% stijging/daling op die sekuriteitebeurs soos op 31 Desember 2017 sou 'n toename/afname van R93,8 miljoen (2016: R70,2 miljoen) in die billikewaarde-reserwe vir kapitale markte instrumente tot gevolg gehad het.

Die Universiteit word nie direk aan kommoditeitsprysrisiko blootgestel nie.

(c) RENTEKOERSRISIKO

Die rentekoersseisenskappe van nuwe en bestaande lenings word deurlopend hersien. Die Universiteit het vir die jare geëindig 31 Desember 2017 en 2016 geen ooreenkoms met betrekking tot rentekoersafgeleide instrumente gesluit nie.

Indien die rentekoers ten opsigte van saldo's by banke soos aan die jaareinde met 100 basispunte gestyg/gedaal het, sou die surplus vir die jaar met R7,7 miljoen (2016: R7,5 miljoen) toegeneem/afgeneem het.

Indien die rentekoers ten opsigte van rentedraende beleggings soos aan die jaareinde met 100 basispunte toegeneem/afgeneem het, sou die surplus vir die jaar met R7,4 miljoen (2016: R6,0 miljoen) toegeneem/afgeneem het.

Indien die rentekoers ten opsigte van die bankfasilitet vir die finansiering van die Universiteit se onderskeie motorskemas soos aan die jaareinde met 100 basispunte gestyg/gedaal het, sou die surplus vir die jaar met R0,4 miljoen (2016: R0,4 miljoen) afgeneem/toegeneem het.

25.3 LIKIDITEITSRISIKO

Deursigtige likiditeitsrisikobestuur impliseer die handhawing van voldoende kontant en bemarkbare sekuriteite, asook die beskikbaarheid van kredietfasilitete.

Die Universiteit is in staat om langtermynbeleggings op kort kennismaking te realiseer om moontlike likiditeitsrisiko's te dek. Kontantbeleggings wat R223,9 miljoen (2016: R109,8 miljoen) beloop, is ook by langtermynbeleggings ingesluit.

Bedryfsbates	1 037 177	1 018 273
Bedryfslaste	1 060 804	885 253
Verhouding bedryfsbates tot bedryfslaste	0,98	1,15

Finansiële laste

31 DESEMBER 2017	Kontraktuele Drabedrag kontantvloei < 1 jaar 1-5 jaar > 5 jaar				
	R000	R000	R000	R000	R000
	213 489	747 311	34 102	159 005	554 204
Rentedraende lenings	599 081	599 081	599 081	-	-
Handels- en ander krediteure					
Totale finansiële laste	812 570	1 346 392	633 183	159 005	554 204

31 DESEMBER 2016	R000	R000	R000	R000	R000
Rentedraende lenings	158 239	486 839	20 374	131 605	334 860
Handels- en ander krediteure	546 133	546 133	546 133	-	-
Totale finansiële laste	704 372	1 032 972	566 507	131 605	334 860

25.4 KREDIETRISIKO

Kredietrisiko ontstaan hoofsaaklik as gevolg van uitstaande studentegelde en -lenings, handelsdebiteure en kontantmiddele. Die grootste komponent van uitstaande studentegelde is deur voormalige studente verskuldig. Handelsdebiteure bestaan uit 'n groot hoeveelheid kliënte en hulle kredietwaardigheid word deurlopend deur die Universiteit geëvalueer. Kontantsurplusse word slegs by finansiële instellings met goeie kredietwaardigheid belê. Geen wesenlike kredietrisiko bestaan soos op 31 Desember 2017 en soos op 31 Desember 2016 waarvoor daar nie voldoende voorsiening gemaak is nie. Handels- en ander debiteure word ná aftrekking van enige toelaag vir kredietverliese getoon.

25.5 RAMING VAN BILLIKE WAARDE

Die billike waardes van genoteerde beleggings beskikbaar vir verkoop word op die gekwoteerde markpryse soos aan die jaareinde gegrond. Die gekwoteerde markprys verwys na die sluitingsprys op die laaste sakedatum voor die jaareinde. Die billike waardes van ongenoteerde beleggings wat nie in 'n aktiewe mark verhandel word nie, word deur middel van toepaslike waardasimetodes, gegrond op marktoestande soos aan die jaareinde, bepaal. Billike waardes van die res van die finansiële instrumente word op grond van verdiskonterde kontantvloeimodelle bepaal. Handels- en ander debiteure en -krediteure en rentedraende lenings se nominale waardes minus waardedalings en toelaes vir kredietverliese word geag die billike waardes daarvan te wees.

Billikewaarde-metings word volgens onderstaande hiërgarie openbaar:

Vlak 1	Gekwoteerde pryse volgens aktiewe markte vir identiese bates en laste.
Vlak 2	Ander insette as gekwoteerde pryse wat direk (pryse) of indirek (afgelei vanaf pryse) verkry word.
Vlak 3	Insette vir bates en laste wat nie op beschikbare markdata gegrond word nie.

Bates soos op 31 Desember 2017 teen billike waarde getoon:

	Vlak 1	Vlak 2	Vlak 3	Totaal
	R000	R000	R000	R000
Kapitale markte	938 052	-	-	938 052
Aandele				
- Genoteerde aandele	7 202 658	-	-	7 202 658
- Ongenooteerde aandele	-	2 724	-	2 724
Geldmark	743 049	-	-	743 049
Ander	2 224	-	-	2 224
	8 885 984	2 724	-	8 888 708

Die billike waarde van genoteerde beleggings, staatseffekte, vaste deposito's en ander beleggings word op huidige markpryse gegrond. Ander beleggings bestaan hoofsaaklik uit kontantinstrumente wat deel van die Universiteit se langtermynbeleggingspoel uitmaak. Die Universiteit bepaal die billike waarde van ongenoteerde beleggings en beleggings waarvoor daar nie 'n aktiewe mark is nie, deur van toepaslike waardasietegnieke gebruik te maak. Soos op 31 Desember 2016 was staatseffekte, genoteerde aandele, vaste deposito's en ander beleggings as vlak 1 geklassifiseer en ongenoteerde aandele as vlak 2.

Die billike waarde van finansiële instrumente wat nie op die sekuriteitebeurs verhandel word nie, word deur middel van toepaslike waardasietegnieke bepaal. Hierdie tegnieke neem hoofsaaklik beschikbare markdata in ag. Die gebruik van entiteitspesifieke ramings word beperk. Indien insette net uit beschikbare markdata bestaan, word die instrument op vlak 2 getoon. Spesifieke waardasietegnieke sluit die gebruik van gekwoteerde of handelaarspryse van soortgelyke instrumente in, met inagneming van risikofaktore.

Indien enige van die insette nie op beschikbare markdata gegrond word nie, word die item op vlak 3 getoon.

25.6 BESTUUR VAN BESKIKBARE FONDSE

Die Universiteit Stellenbosch bestuur sy fondse ten einde te verseker dat hy as lopende saak sal voortbestaan. Fondse bestaan uit beperkte en onbeperkte fondse. Beperkte fondse bestaan uit bedryfs-, lenings-, skenkings- en vastebate-fondse met bepaalde voorwaardes vir aanwending. Onbeperkte fondse is daardie fondse wat die Raad diskresionêr kan aanwend.

26. PERSONEELVOORDELE

BYDRAES TOT DIE UNIVERSITEIT STELLENBOSCH AFTREDEFONDS (USAf)

USAf, wat op 1 November 1994 ontstaan het en deur die Wet op Pensioenfondse van 1956 (soos gewysig) beheer word, is 'n vastebydrae-plan vir permanente werknemers van die Universiteit. Die fonds word minstens elke drie jaar deur 'n onafhanklike aktuaris gewaardeer. Die fonds beskik oor bates van R3 733,2 miljoen (2016: R3 341,0 miljoen) soos op 31 Desember 2017 en die ledetal beloop 3 570 (2016: 3 545). Ledebydraekoerse wissel tussen 10% en 35% van pensioengewende verdienste. Die aktuaris het verklaar dat die fonds finansieel gesond is.

Totale bydraes betaal het R234,5 miljoen (2016: R208,1 miljoen) beloop. Die mees onlangse audit is vir die jaar geëindig 31 Desember 2016 gedoen en 'n ongekwalifiseerde mening is uitgespreek.

ANDER VOORDELE

Na-aftrede mediese voordele word aan sekere afgetrede werknemers verskaf. Toegang tot hierdie voordeel word beperk tot werknemers wat voor 1 Junie 2002 aangestel is.

Die groeplewensversekeringskema voorsien lewensversekering by die dood van die lid. Lidmaatskap van die skema is vir alle permanente werknemers van die Universiteit verpligtend.

Die verpligtigs word minstens elke drie jaar deur die onafhanklike aktuaris aktuarieel bereken en op 'n jaarlikse grondslag hersien. 'n Volledige aktuariele waardasie is soos op 31 Desember 2017 gedoen. Die mees onlange aktuariele waardasie is op 18 Januarie 2018 gedoen. Die volgende aktuariele waardasie sal nie later nie as 1 Januarie 2019 gedoen word.

Die aktuariele waardasiemetode is die geprojekteerde-eenheidskrediet-metode. Die hoof aktuariele aannames is die volgende:

	2017	2016
Verdiskonteringskoers	9,9%	9,9%
Verbruikers prysindeks	6,8%	7,3%
Mediese inflasie	8,8%	9,3%
Salarisinflasie	8,3%	8,8%
Verwagte gemiddelde aftreeouderdom	65,0	65,0
Ouderdomsverskil in jare tussen hooflid en gade	4,0	4,0
Inkomste by aftrede	75,0%	75,0%
Proporsie by aftrede getroud	75,0%	75,0%
Groeplewens proporsie by aftrede getroud	90,0%	90,0%
Maksimum ouderdom vir weeskindbydrae	21,0	21,0
Voortsetting by aftrede	100,0%	100,0%

Die aktuariele (wins)/verlies is aan die volgende faktore toeskryfbaar:

Verandering in die verdiskonteringskoers	(32 462)	(8 893)
Verandering in die verwagte koste inflasie	(254)	8 610
Verandering in demografiese aannames	16 917	16 314
Verandering in ledetalle en -besonderhede	8 418	7 416

(7 381) 23 447

Die verpligting aan die einde van die jaar is soos volg:

Voortgesette lede	463 619	439 432
Indienslede	188 183	186 874
	651 802	626 306

Die verwagte toename in die verpligting vir die volgende 12 maande is R32,0 miljoen (2016: R33,4 miljoen).

Rekonsiliasie van die drabedrag:

	2017			2016		
	Mediese verpligting	Groep- lewens- versekering	Totaal	Mediese verpligting	Groep- lewens- versekering	Totaal
	R000	R000	R000	R000	R000	R000
Verpligting aan die begin van die jaar	573 921	52 385	626 306	526 491	41 413	567 904
Aanpassings in die gekonsolideerde inkomstestaat:						
- Huidige dienskoste	6 688	3 007	9 695	6 543	2 292	8 835
- Rentekoste	54 987	5 064	60 051	54 573	4 318	58 891
- Verwagte bydrae deur die werkgewer betaalbaar	(34 516)	(2 353)	(36 869)	(30 767)	(2 004)	(32 771)
Aktuariele (wins)/verlies in die gekonsolideerde staat van omvattende inkomste	(13 170)	5 789	(7 381)	17 081	6 366	23 447
	587 910	63 892	651 802	573 921	52 385	626 306

LANGDIENSVORDELE

Ná 25 jaar dienslewering kwalifiseer werknemers vir 'n geskenk met 'n waarde gelykstaande aan 50% van die werknemer se maandelikse salaris, met 'n minimum waarde van R400 en 'n maksimum waarde van R5 000.

Die verpligting aan die einde van die jaar is soos volg:

Aktiewe lede	3 318	3 275
Totale verpligting	655 120	629 581

Opsomming van data vir vyf jaar:

	2017	2016	2015	2014	2013
	R000	R000	R000	R000	R000
Huidige waarde van verpligting	655 120	629 581	571 105	546 735	495 756
Aktuariele (wins)/verlies as gevolg van ondervinding	(254)	8 610	(28 378)	10 726	31 698

27. INKOMSTEBELASTING

Die Universiteit word ingevolge artikel 10(1)(cA)(i) van die Inkomstebelastingwet van normale inkomstebelasting vrygestel. Sommige van die filiale van die Universiteit is wel belastingpligtig. Verwys na aantekening 9.

28. VERWANTEPARTY-TRANSAKSIES

28.1 ONDERSTAANDE INSTANSIES WORD GEAG VERWANTE PARTYE VAN DIE UNIVERSITEIT TE WEES.

Die gekonsolideerde finansiële state soos op 31 Desember 2017 sluit die volgende trusts en vennootskappe in:

TRUSTS EN VENNOOTSKAPPE

Naam van trust/vennootskap	Aard van aktiwiteite	Lening R
Stellenbosch Trust	Fondswerwing en belê van skenkingsfondse	Nul
Die Stellenbosch Ontwikkelingstrust	Belegging in eiendom vir onderrig en navorsingsaktiwiteite	Nul
Stellenbosch Regsfakulteit Trust	Bekoordeling van die Fakulteit Regsgeleerdheid, wat vir lede van die algemene publiek toeganklik is	Nul
Stellenbosch Finansieringsvennootskap	Leen van fondse ingevolge die vennootskapsooreenkoms	Nul

Die Universiteit het soos op 31 Desember 2017 die volgende beleggings in ongenoteerde filiale gehad:

ONGENOTEERDE FILIALE

Naam van maatskappy	Aard van aktiwiteit	Effektiewe aandelebesit	Boekwaarde van belang	
			Belegging R	Lening R
Unistel Eiendomme (Edms) Bpk	Dormant	100%	Zero	Nul
InnovUSTegnologie Oordrag (Edms) Bpk	Kommersialisering van intellektuele eiendom en bronne van die Universiteit vir navorsing, opleiding en gemeenskaps-interaksie	100%	Zero	5 983 580

InnovUS Tegnologie Oordrag (Edms) Bpk, 'n volfilial van die Universiteit, het soos op 31 Desember 2017 die volgende beleggings in ongenoteerde filiale en geassosieerde maatskappe gehad:

ONGENOTEERDE FILIALE EN GEASSOSIEERDES

Naam van maatskappy	Aard van aktiwiteite	Effektiewe aandelebesit	Boekwaarde van belang	
			Belegging R	Lening R
USB Bestuursontwikkeling Bpk	Ontwikkeling en aanbieding van bestuursontwikkelingsprogramme en verskaffing van konsultasiedienste	54,8%	4 317 980	Nul
Aquastel (Edms) Bpk	Ontginning van akwakultuurtegnologie	100%	1 000	Nul
Sun Media Stellenbosch (Edms) Bpk	Uitgewery en drukdienste	55%	1 000	Nul
Unistel Geneeskundige Laboratoriums (Edms) Bpk	Verskaffing van genetiese, diagnostiese en toetsingsdienste vir mense en diere	35%	4 586 000	Nul
Unistel Tegnologie (Edms) Bpk	Dormant	100%	1 000	Nul
Stellenbosch Universiteit Sportprestasie-Instituut (Edms) Bpk	Verskaffing van sportverwante dienste (kommersialisering van sportbates)	100%	1 000	913 490
Stellenbosch Nanofiber Company (Edms) Bpk	Kommersialisering van nanovesel-tegnologie	22,3%	2 992 000	Nul
Stellenbosch Wind Energy Technologies (Edms) Bpk	Kommersialisering van windenergie-genereringstegnologie	74%	1 000	Nul
GeoSUN Africa (Edms) Bpk	Diensverskaffing aan die sonenergiebedryf	25%	417 000	Nul
LaunchLab (Edms) Bpk	Ondersteun entrepeneurskap op die kampus deur netwerk-geleenthede, mentorskap en bekostigbare huurtariewe in 'n entrepeneursvriendelike omgewing	100%	1 000	Nul
Surfactant Medical Technologies (Edms) Bpk	Ontwikkeling van gepatenteerde sintetiese longtegnologie	50%	1 000	Nul
Custos Media Technologies (Edms) Bpk	Verskaffing van digitaleregtebestuur op digitale materiaal met kopiereg	26,3%	1 701 000	Nul

ONGENOTEERDE FILIALE EN GEASSOSIEERDES *Vervolg*

Naam van maatskappy	Aard van aktiwiteite	Effektiewe aandelebesit	Boekwaarde van belang	
			Belegging R	Lening R
Sun Magnetics (Edms) Bpk	Die ontwikkeling en verkoop van induktansie ekstraksie en magnetiese veld berekening sagteware vir geïntegreerde stroombaan verifikasie (insluitend vir supergeleiding geïntegreerde stroombane)	40%	48	Nul
Bridgiot (Edms) Bpk	Die ontwikkeling van 'n internet van dinge platform wat daarop gemik is om huishoudelike en ander elektronika aan die wolk te verbind	36,5%	400	Nul
Vulamanz (Edms) Bpk	Die gebruik van 'n gepatenteerde "Capillary Ultrafiltration" Membraan Nanotecnologie om hoe gehalte drinkwater te produseer	40%	733 187	Nul

uitvoerende bestuurslede word ook geag verwante partye van die Universiteit te wees. Verwys na aantekening 15 vir lys van die uitvoerende bestuurslede en betalings aan hulle gedurende die jaar:

2017	2016
R'000	R'000

8.2 TRANSAKSIES MET VERWANTE PARTYE

transaksies met verwante partye sluit in die betaling vir administratiewe dienste en finansieringskoste, asook leeggingsinkomste wat verdien is.
Belanghebbers het gedurende die jaar geen wesenlike belang gehad in enige wesenlike ooreenkoms van die Universiteit of enige van sy filiale wat tot 'n botsing van belang aanleiding kan gee nie.
Transaksies tussen die Universiteit Stellenbosch en sy filiale word by konsolidasie uitgeskakel.

8.2.1 Inkomste

/anaf filiale:

Jitkering van geoormerkte skenkings vanaf Stellenbosch Trust	274 296	375 542
Dienste	35 964	35 103
Rente en dividende	202	147
	310 462	410 792

8.2.2 Uitgawes

Aan filiale:
Dienste
Rente
Bydraes gemaak

33 903	32 235
227	162
4 198	-
<hr/>	
32 232	32 237

8.2.3 Bedrae soos aan die jaareinde uitstaande

Ontvangbaar van:

$$\begin{array}{r} \underline{72\ 180} \\ \underline{} \end{array} \qquad \begin{array}{r} 78\ 234 \\ \underline{} \end{array}$$

8.2.4 Lenings aan verwante partye toegestaan

Stellenbosch Universiteit Sportprestasie-Instituut (Edms) Bpk
InnovUS Tegnologie Oordrag (Edms) Bpk

$$\begin{array}{r}
 913 \\
 5984 \\
 \hline
 6897
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 | 318 \\
 - \\
 | 318
 \end{array}$$

Die lening aan Stellenbosch Universiteit Sportprestasie-Instituut (Edms) Bpk dra rente wat aan die prima koers gekoppel is en het vaste terugbetalingsterme. Die lening aan InnovUS Tegnologie Oordrag (Edms) Bpk dra geen rente en het geen vaste terugbetalingsterme nie.

29. VOORWAARDELIKE AANSPREEKLIKHEDE

Die Universiteit waarborg 'n persentasie van die uitstaande bedrag ten opsigte van verbandlenings van kwalifiserende werkemers. Die maksimum blootstelling soos aan die jaareinde beloop R24 829 (2016: R69 535).

30. VERGELYKENDE SYFERS

Staatseffekte, voorheen getoon as 'n afsonderlike kategorie onder langtermynbeleggings, en ander effekte, voorheen ingesluit in ander beleggings (verwys na nota 6), is geherklassifiseer as "Kapitale markte" beleggings in 2017. Die vergelykende syfers is aangepas om die herklassifikasie te reflekteer. Die uitwerking daarvan is soos volg:

Afname in Staatseffekte	(576 736)
Afname in Ander beleggings	(106 997)
Toename in Kapitale markte	683 733

31. LOPENDE SAAK

Die gekonsolideerde finansiële jaarstate is opgestel op 'n lopende saak grondslag, aangesien die Raad elke rede het om te glo dat die Universiteit voldoende hulpbronne in plek het om aan te gaan met besigheid vir die volgende twaalf maande.

32. GEBEURE NA BALANSSTAATDATUM

Tussen die jaareinde en die datum van hierdie verslag het geen wesenlike feite aan die lig gekom of omstandighede ontstaan wat die finansiële posisie van die Universiteit Stellenbosch wesenlik beïnvloed nie.

33. BREË-BASIS SWART EKONOMIESE BEMAGTIGING (BBSEB)

Die Universiteit meet sy BBSEB-status teen die generiese telkaartmaatstawwe van die Departement van Handel en Nywerheid, met uitsluiting van die eienaarskap maatstawwe. Volgens die jongste beoordeling van die Universiteit se BBSEB status, wat in Mei 2017 gedoen is, het die Universiteit 'n telling van 64.62 behaal en daardeur 'n vlak 8-bydraerstatus verkry.

TERME EN VERKLARINGS

aangewese groepe	Mense wat aan die bruin, swart Afrikaan-, Indië- of Asiër-groepe (BSIA) behoort.
A-gegradeerde navorsers	Navorsers wat as wêreldleiers op hul onderskeie navorsingsterreine beskou word.
eienskappe van gegradeerde	Om volhoubare hoop in Afrika te skep, streef die Universiteit Stellenbosch daarna om elke gegradeerde, deur die loop van sy of haar studie, met wenslike en blywende karaktereenskappe toe te rus. 'n Stellenbosch gegradeerde is: <ul style="list-style-type: none"> • 'n ondersoekende gees (aanvaar verantwoordelikheid vir 'n lewenslange leer en aanwending van kennis, dink krities en kreatief); • 'n betrokke burger op plaaslike, streeks- en globale vlak (tree verantwoordelik teenoor die samelewing en omgewing op, oefen doeltreffende leierskap uit, neem in 'n diverse, veeltalige gemeenskap deel, skep geleenthede vir ander as 'n maatskaplike entrepreneur); • 'n dinamiese, professionele persoon (pas kennis toe en dra dit oor; gryp geleenthede aan en los probleme op, is innoverend, gebruik volhoubare en doeltreffende tegnologie, tree eties op); en • sosiaal en intellektueel 'n goed afgelope individu (trek voordeel uit geleenthede vir persoonlike groei – kultureel, intellektueel en sportlewé, soek verrykende ervarings, neem ingeligte en weldeurdagte besluite).
geldstrome	Die Universiteit se finansiële kapitaal is tot onlangs in vier geld- (inkomste-) strome ingedeel, wat genommer word om dit maklik van mekaar te onderskei. Die vier geldstrome berus op verskillende finansiële insette, naamlik: <ul style="list-style-type: none"> • eerste geldstroom: die staatsubsidie; • tweede geldstroom: die studie- en huisvestingsgeld wat studente betaal; • derde geldstroom: verdienste uit (kontrak)navorsing en verbandhoudende konsultasiekontrakte; en • vierde geldstroom: filantropiese skenkings en erflatings. 'n Vyfde geldstroom is onlangs bygevoeg. Hierdie stroom sal voortaan 'n al hoe belangrikere rol speel deur inkomste te skep uit die doeltreffender benutting en kommersialisering van die Universiteit se bates.
gemengde leer	'n Samewerkende stelsel wat tegnologieë soos webgebaseerde, satelliet- en mobiele toepassings met persoonlike leer en onderrig combineer vir meer buigsaamheid (toegang ongeag tyd) én mobiliteit (toegang ongeag plek). Gemengde leer verhoog interaksie tussen sowel studente as tussen personeelde en studente, en verbeter terselfdertyd toegang tot hulpbronne.
Horizon 2020	Die Europese Unie se grootste navorsings- en innovasiebefondsingsprogram ooit met die oog op uitnemende wetenskap, bedryfsleierskap en die aanpak van maatskaplike uitdagings. Befondsing word oor 'n sewejaartydperk – van 2014 tot 2020 – aan verskeie tipes projekte beskikbaar gestel, gewoonlik in 'n raamwerk van drie tot vier jaar per projek.
indirekte kosteverhaling	'n Algemene praktyk in die hoëronderwyssektor wat die Universiteit in staat stel om die indirekte koste van ekstern gefinansierde projekte (derde geldstroom) van sy kliënte te verhaal deur 'n toeslag op te lê virregs-, finansiële, menslikehulpbron-, navorsingsbestuurs-, informasietegnologie- en biblioteekdienste, asook ondersteuning met intellektuele eiendom.
kennis- en ander venootskappe	Formele, institusionele vennootskappe met burgerlike samelewingsorganisasies, plaaslike regerings of munisipaliteite, die Wes-Kaapse provinsiale regering, die Wes-Kaapse Departement van Gesondheid, die nasionale departemente van Verdediging en Militêre Veterane, kerke (Teologie), Elsenburg (AgriWetenskappe), ensvoorts. Hierdie vennootskappe word gewoonlik deur 'n formele memorandum van verstandhouding gerig.
kluster-hub	Studente wat nie in koshuise woon nie word in een van die tien wyke van die Privaatstudenteorganisasie ingedeel. Die wyke is saam met nabijgeleë koshuise in ses klusters gegroepeer om studentegemeenskappe te vorm. Vir elke kluster word 'n hub gebou, waarvan twee reeds klaar is, naamlik amaMaties en Wimbledon. Só kan dagstudente dieselfde voordele as koshuisstudente geniet, soos ondersteuning deur mentors en 'n goed ingerigte plek om tussen klasse na toe te gaan.
Kuali	Kuali is 'n oopbronsagtewarepakket vir die administratiewe bestuur van hoëronderwysinstellings. Dit behels sagtwarestelsels vir finansiële bestuur, navorsingsadministrasie, studentedienste, biblioteekbestuur, bedryfskontinuïteit en werksvloe. (www.kuali.org)
lewensvatbare kontraktering	Die Universiteit se lewensvatbarekontrakteringsmodel, as 'n alternatief tot inkontraktering, handhaaf 'n gesonde balans tussen die verskaffing van behoorlike, waardige werkgeleenthede enersyds en finansiële volhoubaarheid andersyds. Die model sal van krag word namate bestaande kontrakte verval en die model stel die Universiteit in staat om op 'n deursigtige manier die optimale oplossing te vind vir die verskaffing van noodsaaklike dienste soos skoonmaakdienste. Die onderliggende beginsels van die model sluit in menswaardigheid; volhoubaarheid van die US; finansiële haalbaarheid; deursigtigheid en vertroulikheid; insette van belanghebbendes; ondertekening van 'n gedragskode; korporatiewe oorsig; en beste wedersydse voordeel.
module	'n Module is 'n eenheid wat bestaan uit 'n stel klasse of lesings, seminare of praktiese sessies wat 'n onderdeel van 'n vak vorm.
nagraadse baccalaureusgrade	Baccalaureusgrade wat as tweede, gevorderde baccalaureus geneem kan word, byvoorbeeld BPhil en die twee- of driejarige LLB-graad. HonsB-grade is hierby uitgesluit.
omgekeerde klaskamer	'n Pedagogiese model waarin die tipiese lesing- en huiswerklemente van 'n kursus omgeswai word. Die term word algemeen gebruik vir byna enige klasstruktuur waar opnames van lesings vooraf gekyk en oefeninge dan in die klas gedoen word. (Educause, Februarie 2012)

parallelmediumonderrig	Onderrig word in aparte klasse in Afrikaans en in Engels aangebied.
program	'n Kombinasie van modules waaruit 'n leerplan (kurrikulum) vir 'n graadkwalifikasie saamgestel word, byvoorbeeld BA, BEd, Blng, BRek, BSc. Ook bekend as leerprogram of studieprogram. Daar word onderskei tussen voorgraadse baccalaureusprogramme – die eerste universiteitskwalifikasie in 'n spesifieke rigting – en nagraadse programme – programme wat volg op die eerste kwalifikasie, byvoorbeeld nagraadse diploma-, honneurs-, magister- en doktorsgraadprogramme. Ons onderskei ook tussen 'n graadprogram, diplomaprogram en sertifikaatprogram.
samelewingsgerigte vakkundigheid	'n Wetenskaplike en samelewingsbenadering tot sosiale impak waardeur kapasiteit gebou word deur middel van transdissiplinêre samewerkende metodologieë.
sakemodel	'n Organisasie se sisteem waarvolgens dit sy sakeaktiwiteite in uitsette en uitkomste omsit met die oogmerk om aan die organisasie se strategiese doelwitte te voldoen en waarde te skep oor die kort, medium en lang termyn.
skeduleerbare lesinglokale	Lokale wat deur middel van ons administratiewe stelsel bespreek kan word binne die beperkings van die universiteitsrooster en hulbronne.
swart	In hierdie verslag word swart nie generies gebruik vir "swart, bruin, Indiërs en Asiërs" nie, maar slegs vir swart (Afrikaan).
Taalbeleid en -plan	Beskikbaar by www.sun.ac.za/afrikaans/meer-oor/language .
tolking	Onderrig word in óf Afrikaans óf Engels aangebied en 'n tolk sal dan die les na die ander taal fluistertolk. Die tolk gebruik 'n kop- of handmikrofoon en die student hoor die lesing deur oorfone.
Visie 2030	Die Universiteit, as 'n 21ste-eusee instelling, speel 'n leidende rol in die skep van 'n gevorderde samelewing. Inklusiwiteit koncentreer op individue se talente en bydraes; innovasie handel oor die noodsaak om veral die uitdagings van 'n meer volhoubare toekoms kreatief die hoof te bied; studente en akademici wy hul energie aan die skep van die toekoms deur waagmoedige pogings om hedendaagse probleme en kwessies daadwerklik te hantere; ontdekking geskied deurdat teorie en praktyk in die opvoedingsproses verweef word, en die Stellenbosch-ervaring lewer denkleiers op wat groter insig het in wêreldkwessies, hul kreatiewe vermoëns innoverend ontsluit om probleme op te los, en sinvol optree om die samelewing deur kennis te dien. Dít alles gebeur binne die konteks van die transformasie van die US om toekomsfiks en wêreldwyd mededingend te wees. (US Institusionele Voorneme en Strategie 2013–2018: 17)
volkstebenadering	In fasiliteitsbestuursverband, 'n benadering wat erken dat die organisasie hom tot 'n uitgebreide kosteketting verbind wanneer hy 'n bepaalde fasiliteitsoplossing bekom. Deur aanvanklike koste (kapitaalbelegging, aankoop en installasie) sowel as toekomstige koste (energie, bedryf, instandhouding, kapitaalvervanging en finansiering) in ag te neem, help beperk hierdie benadering algehele koste deur dit met alternatiewe te vergelyk.

BEREKENING VAN STRATEGIESE BESTUURSAANWYSERS		
STRATEGIESE PRIORITEIT	STRATEGIESE BESTUURSAANWYSER (SBA)	BEREKENING
Verbreed toegang	Percentasieaandeel van studente uit bruin, swart Afrikaan-, Indiërs- en Asiërs-bevolkingsgroep	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die totale aantal studente wat by die US op die amptelike sensusdatum ingeskryf is (A). Bepaal die totale aantal studente uit die bruin, swart Afrikaan-, Indiërs- en Asiërs-bevolkingsgroep wat op die amptelike sensusdatum by die US ingeskryf is (B). Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Percentasieaandeel van permanente personeel uit bruin, swart Afrikaan-, Indiërs- en Asiërs-bevolkingsgroep	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die permanent aangestelde personeellede (slegs primêre aanstellings) op die amptelike sensusdatum, in die Salaris MH-groep (A). Bepaal die totale aantal permanent aangestelde personeellede (slegs primêre aanstellings) van die bruin, swart Afrikaan-, Indiërs- en Asiërs-bevolkingsgroep in die Salaris MH-groep op die amptelike sensusdatum (B). Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Percentasieaandeel van permanente vroulike personeel	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die aantal permanent aangestelde vroulike personeellede (slegs primêre aanstellings) op die amptelike sensusdatum (A) in die Salaris MH-groep. Bepaal die totale aantal permanent aangestelde vroulike personeellede (slegs primêre aanstellings) in die Salaris MH-groep op die amptelike sensusdatum (B). Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Percentasieaandeel van voorgraadse modulekrediete (uitgesluit NQF 8) wat in Afrikaans en Engels aan PARALLELLE klasgroep aangebied word ⁴	Tel die krediete van alle voorgraadse modules aangebied in Afrikaans en Engels aan PARALLELLE klasgroep bymekaa, uitsluitende NKR-vlak 8-modules en Fakulteit Krygskunde-modules (A). Tel die krediete van alle voorgraadse modules bymekaa, uitsluitende die NKR-vlak 8-modules en die Fakulteit Krygskunde-modules (B). Bereken dan die aanwyser as (A) gedeel deur (B).

BEREKENING VAN STRATEGIESE BESTUURSAANWYSERS Vervolg		
STRATEGIESE PRIORITEIT	STRATEGIESE BESTUURSAANWYSER (SBA)	BEREKENING
Behou momentum van uitnemendheid	Percentasieaandeel van voorgraadse modulekrediete (uitgesluit NQF 8) wat in Afrikaans en Engels aan PARALLELLE klasgroep aangebied word ⁴	Tel die krediete van alle voorgraadse modules aangebied in Afrikaans en Engels aan PARALLELLE klasgroep bymekaa, uitsluitende NKR-vlak 8-modules en Fakulteit Krygskunde-modules (A). Tel die krediete van alle voorgraadse modules bymekaa, uitsluitende die NKR-vlak 8-modules en die Fakulteit Krygskunde-modules (B). Bereken dan die aanwyser as (A) gedeel deur (B).
	Percentasieaandeel van voorgraadse modulekrediete (uitgesluit NQF 8) wat in ENKELTAAL óf Afrikaans óf Engels aangebied word ⁴	Tel die krediete van alle voorgraadse modules aangebied in SLEGS Afrikaans of Engels aan 'n klasgroep bymekaa, uitsluitende NKR-vlak 8-modules en die Fakulteit Krygskunde-modules (A). Tel die krediete van alle voorgraadse modules bymekaa, uitsluitende NKR-vlak 8-modules en die Fakulteit Krygskunde-modules (B). Bereken dan die aanwyser as (A) gedeel deur (B).
	Percentasieaandeel permanente gedoktoreerde onderrig- en navorsingspersoneel	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die aantal permanent aangestelde onderrig- en navorsingspersoneel (slegs primêre aanstellings), in die Salaris MH-groep, op die amptelike sensusdatum (A). Bepaal die totale aantal permanent aangestelde onderrig- en navorsingspersoneel (slegs primêre aanstellings) met doktorale kwalifikasie, in die Salaris MH-groep, op die amptelike sensusdatum (B). Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Die verhouding geweegde navorsingsuitsette per voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsingspersoneellid	Vir 'n gegewe akademiese jaar, bepaal die aantal meestersgrade toegeken (A), asook die aantal geakkrediteerde publikasie-eenhede geproduseer deur die US (B). Vir dieselfde akademiese jaar, bepaal die aantal doktorale kwalifikasies toegeken (C), asook die aantal voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsingspersoneellede (D). Bereken die SBA as $[1x(A+B) + 3x(C)]$ gedeel deur D.
Bevorder impak op samelewing	HEMIS-gebaseerde sukseskoers van voorgraadse en nagraadse studente (%)	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die totale aantal voltyds-ekwivalente studente (A). Bepaal dan die aantal voltyds-ekwivalente-graadkrediete vir dieselfde jaar (B). Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Die verhouding voltyds-ekwivalente studente, geweeg met studievlek, per voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsingspersoneellid	Vir 'n gegewe akademiese jaar, bepaal die aantal ingeskreve voorgraadse voltyds-ekwivalente studente (A), die aantal ingeskreve honneurs en voltyds-ekwivalente studente (B), die aantal ingeskreve meestersgraad voltyds-ekwivalente studente (C), en die aantal ingeskreve doktorale voltyds-ekwivalente studente (D). Vir dieselfde jaar, bepaal die aantal voltyds-ekwivalente onderrig- en navorsingspersoneellede (E). Bereken die SBA as $[1x(A) + 2x(B) + 3x(C) + 4x(D)]$ gedeel deur E.
	Percentasieaandeel van derde geldstroom ¹ in US se totale inkomste ²	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die totale inkomste uit alle befondsingstrome (A). Bepaal dan die totale derdestroominkomste (B) vir die betrokke jaar. Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
	Percentasieaandeel van vierde geldstroom in US se totale inkomste ²	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die totale inkomste uit alle befondsingstrome (A). Bepaal dan die totale vierdestroominkomste (B) vir die betrokke jaar. Bereken die SBA as (B) gedeel deur (A).
Notas	Percentasieaandeel van personeelvergoeding nie uit hoofbegroting bekostig ³	Vir 'n gegewe jaar, bepaal die totale personeelvergoeding (A). Bepaal dan die totale personeelvergoeding wat nie uit die hoofbegroting bekostig word nie (B). Bereken die SBA as $(A - B)$ gedeel deur (A).

- Notas**
1. Derde geldstroom uitgesluit opbrengs op beleggings en gerealiseerde wins by die vervreemding van bates.
  2. Totale inkomste uitgesluit opbrengs op beleggings en gerealiseerde wins by die vervreemding van bates.
  3. Die Universiteit Stellenbosch bestuur sy finansies om te verseker dat die Universiteit as 'n lopende onderneming in hoër onderwys voortbestaan. Fondse kan beperk of onbeperk wees. Beperkte fondse bestaan uit bedryfsfondse, lenings, skenkings en vastebatefondse waaraan spesifieke voorwaarde vir hul aanwending verbonde is. Onbeperkte fondse kan deur die Raad volgens sy eie oordeel aangewend word. In die geval van onbeperkte fondse is fondse wat vir 'n spesifieke doel geoormer is en daarom nie vir ander oogmerke aangewend kan word nie. Die verskil tussen toekomstige beperkte en onbeperkte fondse kan die haalbaarheid van die teikens, wat vir 2017 tot 2023 gestel is, beïnvloed.
  4. Hierdie SBA's is nuwe aanwysers en vervang die twee voriges aangaande die medium van onderrig.

AFKORTINGS

ARUA	Alliance for Research Universities in Africa
BA	Baccalaureus in die Lettere en Wysbegeerte
BEd	Baccalaureus in die Opvoedkunde
BIng	Baccalaureus in die Ingenieurswese
BSc	Baccalaureus in die Natuurwetenskappe
BSIA	bruin, swart (Afrikaan), Indiërs en Asiërs
DHOO	Departement van Hoër Onderwys en Opleiding
dti	Departement van Handel en Nywerheid
FGGW	Fakulteit Geneeskunde en Gesondheidswetenskappe
GEC	Global Engagement Centre
HEMIS	Higher Education Information Management System
HonsBED	Honneurs-baccalaureus in die Opvoedkunde
HonsBSc	Honneurs-baccalaureus in die Natuurwetenskappe
IF	Institutionele Forum
IFRS	International Financial Reporting Standards (= internasionale finansiële verslagdoeningstandaarde)
IKT	informasie- en kommunikasietegnologie
<IR>	integrated reporting (= geïntegreerde verslaggewing)
IVS	Universiteit Stellenbosch Institusionele Voorneme en Strategie 2013–2018
KGD	Kampusgesondheidsdiens
King III	King Report on Governance for South Africa 2009; King Code of Governance Principles for South Africa 2009
King IV	King IV Report on Corporate Governance for South Africa 2016
nGap	New Generation of Academics programme
NNS	Nasionale Navorsingstigting
NSFAS	National Student Financial Aid Scheme
ORK	Oudit- en Risikokomitee van die Raad
PCT	patent cooperation treaty (= patent sameweringsverdrag)
PhD	Doktor in die Wysbegeerte
Prof	Professor
SANW	Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag
SARCHl	South African Research Chairs Initiative
SBA	strategiese bestuursaanwyser
SR	Studenteraad
SUNCEP	Stellenbosch University Centre for Pedagogy
SunKom	Stellenbosch Universiteit Kommersiële Dienste
THRIP	Technology and Human Resources for Industry Programme
TIA	Tegnologie-innovasie-agentskap
UK	Universiteit van Kaapstad
UP	Universiteit van Pretoria
UPE	Universiteit van Port Elizabeth – nou Nelson Mandela Universiteit
US	Universiteit Stellenbosch
UWK	Universiteit van Wes-Kaapland
Witw	Universiteit van die Witwatersrand

Die voorbladfoto toon die ou Pawiljoenveld waar die laaste rugbywedstryd in September 1930 gespeel is, waarna rugby- en atletiekbyeenkomste na Coetzenburg verskuif het. Waar dié Pawiljoenveld eens was, is vandag die Jan Marais-plein (oftewel die Rooi Plein), US Biblioteek-, Wilcocks- en Admin A-geboue. Die Universiteit het al in Oktober 1919 die stuk grond tussen Jannie Marais se plaas Coetzenburg en die Universiteitsplaas Welgevallen aangekoop met die doel om voorsering te maak vir genoegsame sportvelde.

**Gepubliseer deur
Korporatiewe Kommunikasie**

Universiteit Stellenbosch
Victoriastraat, Stellenbosch
Privaat Sak XI, Matieland 7602
Tel: 021 808 4977
Webwerf: www.sun.ac.za
E-pos: info@sun.ac.za
ISBN: 978-0-7972-1720-1

Redaksionele span

Mattie van der Merwe (redakteur),
Desmond Thompson (skrywer vir
Kanselier, Raadsvoorsitter en Rektor),
Faiza Majet en Reinet Uys
(finansiële verslag).

Redigering, skryfwerk en vertaling:

Hendrien Rust-Swanepoel

Fotografie:

US Argief,
Stefan Els (portretfoto's),
Martin Viljoen, SSFD

Fotografiereëlings:

Marjorie van Rooy

Ontwerp en uitleg:

Out of the Blue Graphic Design

Drukker:

AFRICAN SUN MeDIA

UNIVERSITEIT•STELLENBOSCH•UNIVERSITY
jou kennisvennoot•your knowledge partner

